

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

T. C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHANESİ

TEKSTİL SANAYİMİZ
(SORUNLAR ve ÇÖZÜM YOLLARI)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HİCRAN ALTINTAŞ

Şubat-1987

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHANESİ

Anadolu Üniversitesi

İ Ç İ N D E K İ L E R

I. GİRİŞ.....	1
II. DÜNYA'DA TEKSTİL SANAYİİNİN DURUMU.....	6 +
II.1. ÜRETİM.....	7
II.1.1. PAMUK ÜRETİMİ.....	8
II.1.2. YÜN ÜRETİMİ.....	10
II.1.3. KİMYASAL ELYAF ÜRETİMİ.....	11
II.2. İHRACAT.....	12
II.3. TEKSTİLE İLGİLİ YAPILAN ANLAŞMALAR.....	17
III. TÜRKİYE'DE TEKSTİL SANAYİİNİN DURUMU.....	21 ✕
III.1. TÜRKİYE'DE TEKSTİL SANAYİİNİN GELİŞİMİ....	21
III.2. BUGÜNKÜ TEKSTİL SANAYİİNİN YAPISI.....	23
III.2.1. MALİYET.....	24
III.2.2. TEKNOLOJİ..	26
III.2.3. KAPASİTE.....	28
III.3. TEKSTİL SANAYİİNİN TÜRK EKONOMİSİ İÇİNDEKİ YERİ.....	31
III.3.1. ÜRETİM.....	31
III.3.2. İSTİHDAM.....	36
III.3.3. İHRACAT.....	38
III.4. V.BEŞ YILLIK KALKINMA PLANINDA TEKSTİL SANAYİİ.....	46
IV. TÜRK TEKSTİL İHRACATININ SORUNLARI.....	50 ✕
IV.1. İÇ SORUNLAR.....	50
IV.1.1. ÜRETİM SAFHASINDAKİ SORUNLAR.....	50
IV.1.1.1. Maliyet Sorunu.....	52
IV.1.1.2. Teknoloji Sorunu	53
IV.1.2. KALİTE SORUNU.....	54

IV.1.3. PAZARLAMA SORUNU.....	55
IV.1.4. FİNANSMAN SORUNU.....	57
IV.2. DIŞ SORUNLAR.....	60
IV.2.1. DÜNYA TİCARETİNİN SERBESTLEŞTİRİLMESİ YA DA GATT SİSTEMİNİN GELİŞİMİ VE SORUNLARI.....	61
IV.2.1.1. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT).....	61
IV.2.1.2. Damping ve GATT Sisteminde Haksız Rekabete Karşı Önlemler.....	64
IV.2.2. GÜNÜMÜZDE DÜNYADAKİ YENİ HİMAYECİLİK AKIMLARI.....	69
IV.2.2.1. Yeni Himayeciliğin Ortaya Çıkışı.....	69
IV.2.2.2. Dislocasyon Sorunu.....	71
IV.2.2.3. Tarife Dışı Engeller... ..	74
IV.2.3. GATT ÇERÇEVESİNDE TEKSTİLLE İLGİLİ ANLAŞMALAR VE TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ.....	75
IV.2.4. ANLAŞMADAN DOĞAN SORUNLARA ÇÖZÜM YOLLARI.....	88
V. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	92
KAYNAKLAR.....	98
EKLER.....	100

TABLÖLAR

- TABLO-I I : Tekstil Sanayi Üretim Artığı (1963-1980)
TABLO-II : Dünya Pamuk Üretimi
TABLO-III : Dünya Yün Üretimi (1976-77)
TABLO-IV : Dünya Kimyasal Elyaf Üretimi (1971-1979)
TABLO-V : Pamuk İpliği Sektöründe Kurulu Kapasite
TABLO-VI : Sektörel İstihdam
TABLO-VII : Türkiye'nin İhracatında Tekstilin Yeri
TABLO-VIII : Tekstil Ürünleri İhracatımızın Gelişme Seyri
TABLO-IX : İhracatın Ülkeler İtibariyle Dağılımı
TABLO-X : Dokuma ve Giyim Sanayii Üretimi
TABLO-XI : Dokuma ve Giyim Sanayii İhracatı

G İ R İ Ő

Bugün, gelişmekte olan ÷lkelerin karşılaştıkları en önemli sorun ihracat gelirlerinin arttırılması olmaktadır. Gelişme süreci içinde bulunan bu ÷lkelerin sanayileŐme hızlarının sürdür÷lmesi ve artırılabilmesi, ihracat gelirlerinin arttırılmasına bağlıdır. Bu nedenle, ihracat gelirlerinin rastlantılara bağlı kalmayıp devamlı olmasını sağlayacak ihracata dönük sanayiilerin kurulması ve geliştirilmesine büyük önem verilmektedir.

Kalkınma süreci içinde bulunan ÷lkemiz bakımından da aynı durum sözkonusudur. İhracat gelirleri daha çok tarımsal ürünlere dayanan ve ödemeler dengesi her yıl açık veren ÷lkemizin, ihracat gelirlerinin arttırılabilmesi ve devamlılığın sağlanabilmesi için, tarımsal ürünler ihracatından sanayi ürünleri ihracatına doğru bir geçiŐin sağlanması zorunlu gör÷lmektedir. Yakın bir gelecekte AET'ye tam üye olacağımız gözönünde bulundurulursa, yeni sanayilerin ihracata dönük olarak kurulması ve mevcut sanayiilerin ihracata yöneltilmesinin daha da önem kazanacağı açıktır.

AMADOLU ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHANESİ

Ülkemizde gerekli önlemlerin alınmasıyla kolayca ihracata yöneltilebilecek sanayiilerin başında "Tekstil Sanayii" gelmektedir. Bu nedenle, sanayiinin karşılaştığı sorunları ve bu sorunların çözümünde ne gibi önlemler alınması gerektiğinin tesbitine katkı sağlamak amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

Çalışmada, önce Tekstil Sanayiinin Dünya ve Türkiye ekonomisindeki durumu incelenmiş, daha sonra sanayiinin karşılaştığı sorunlar ile bu sorunların, çözüm yolları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu aşamada insanın beslenme, giyinme ve barınma gibi üç temel ihtiyacından birini karşılayan tekstil sanayiinin tanımlanması ve sınırlarının çizilmesi uygun görülmektedir.

Sanayiinin tanımı ve kapsamı 1973 yılında Maliye ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanan "50. Yılda Türk Sanayii" adlı kaynaktan alınmıştır.

Türk tekstil sanayii aşağıda belirtilen üretim kollarından oluşmaktadır.

- Pamuk ipliği,
- Pamuklu dokuma,
- Yün ipliği,
- Yünlü dokuma,
- Suni ve sentetik iplik,
- Suni ve sentetik dokuma,
- Örme mamulleri,

- Hazır giyim eşyası,
- Halı, kilim ve benzeri eşya,
- Diğerleri.

Tekstil sanayii üretim teknolojisinde meydana gelen değişmeler nedeniyle ürün çeşitlenmesine yol açmıştır. Değişik elyaf karışımı ürünlerin gelişen teknolojiler ile üretime başlaması sektörün mal kapsamını genişletmiştir. Sektörün ara ürünlerindeki bu gelişme ve çeşitlenme dokuma, örme ve hazır giyim gibi sektörün nihai ürünlerin çeşitlenmesine ve karışık ürünler haline dönüşmesine yol açmıştır.

İstatistiksel güçlükler nedeniyle bu tür karışık ara ve nihai ürünler, karışımda yüzde olarak en fazla bulunan ürüne göre tanımlanmaktadır.

Planlama ve programlama çalışmalarında kolaylık sağlamak amacıyla sektörü oluşturan alt üretim kollarının tanımlanmasında ve sınırlandırılmasında genellikle farklı bir yaklaşım kullanılmaktadır.

Sektörün alt grupları örneğin pamuklu sanayii, yünlü sanayii, suni ve sentetik sanayii, örme sanayii, hazır giyim sanayii, halı, kilim ve diğer dokuma ve giyim sanayii vs.

Bu yaklaşım hem tanımlamada bir kolaylık yaratmak amacıyla benimsenmekte hem de bu faaliyet kollarındaki benzer ve birbirini tamamlar nitelikteki teknoloji ve üretim akımında bir gereği olarak kullanılabilir.

Bu çalışmada da tekstil sanayiinin alt üretim kolları itibariyle tanımlanması ve sınırlanmasında, sektörün yukarıda belirtilen şekildeki genel sınıflandırılması esas alınmıştır.

1) Pamuklu Sanayii:

Sektörün bu alt üretim kolu başlıca üç aşamadan oluşur.

a) İplik Üretimi: Pamuğun harmanlanmasını, açılıp temizlenmesini, taranmasını, çekilmesini ve bükülerek iplik haline getirilmesini kapsar.

b) Dokuma Üretimi: Birbirine dik, "çözü" ve "atkı" adı verilen iki grup ipliğin belirli yöntemlerle birbirleriyle kenetlenmesi sonucu oluşan basit örgüye dokuma denir(1).

c) Terbiye: Dokunmuş kumaşların görünüşünü ve kullanımını geliştirmek amacıyla uygulanan mekanik ve kimyasal işleme terbiye denir.

Terbiye işlemi, kasarılama, merseerize, boyama, apre gibi işlemlerden birini, birkaçını veya tümünü içerebilir.

2) Yünlü Sanayii:

Yünlü sanayi, yün ipliği ve yünlü kumaşların temizlenmesi, bükülmesi, dokunması, beyazlatılması, boyanması ve hazır hale getirilmesiyle kumaş ve diğer tuhafiyeye eşyası imalini kapsar.

(1) Kumaş boyunca birbirine paralel iplikler çözgüyü ve kumaş enince birbirine paralel ipliklerde atkıyı oluşturur.

3) İpek, Suni ve Sentetik Dokuma Sanayii: Tekstil sanayiinin bu alt üretim kolu ipek, suni ve sentetik ipliklerin hazırlanması ile kumaş dokuması, renklendirilmesi ve terbiye edilerek mamul haline getirilmesini kapsar.

4) Örme Sanayii: Bu faaliyet kolu trikotaj, fanila, jarse ve dantel, tül, çorap gibi üretim faaliyetlerini kapsamaktadır.

5) Hazır Giyim Sanayii: Bu faaliyet kolu dokunmuş kumaşlardan yapılan erkek, kadın, çocuk iç ve dış giyim eşyası ve aksesuarları (şapka, kravat, vs) gibi üretim konularını kapsamakta ve genellikle model ve patron hazırlama, kesim, dikim, ütü ve terbiye olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

6) Halı, Kilim ve Benzeri Eşya Üretimi: Sektörün bu alt üretim grubu el ve her tür ilmekli, keçe tipi, tufted makina halısı, kilim ve döşemelik üretim faaliyetlerini kapsamaktadır.

7) Diğer Dokuma ve Giyim Eşyası Sanayii: Bu faaliyet kolu sisal, kendir, keten ve jüt iplik ve dokuma ve yukarıda tanımlanan alt gruplara girmeyen ürünler, özel boya, apre ve baskı faaliyetlerini kapsamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA TEKSTİL SANAYİİNİN DURUMU

Dünya imalat sanayii içinde tekstil sektörü, yarattığı katma değer ve istihdam açısından önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca ülkeye döviz kazandırıcı özelliğide ihmal edilemeyecek düzeydedir. Örneğin, imalat sanayii ihracatı içinde, tekstilin payı 1978 yılında Pakistan'da % 50, Filipinler'de % 12, Portekiz'de % 30 ve Türkiye'de % 50 olarak gerçekleşmiştir (2).

Tekstil sektöründe son yıllarda, özellikle gelişmiş ülkelerde sentetik elyaf kullanımının çok artması ve bu kullanımı gerçekleştiren tekstil makinaları sağlanmıştır. Örneğin, Batı Almanya'da 1970-1977 döneminde imalat sanayiinde % 26 verimlilik artışı sağlanmıştır. Tekstilde bu oran % 57 olmuştur. İngiltere'de 1963-73 arasında imalat sanayiinde % 54, tekstilde % 80 verimlilik artışı kaydedilmiştir.

(2) IBRD, Restructuring of Manufacturing Industry: The Experience of Textile Industry in Pakistan, Philippines, Portugal on Turkey, February 1983, No:558, s.43.

II.1. ÜRETİM

Tekstil sanayiinde en üst düzeydeki teknolojiye sadece bir grup gelişmiş ülke ulaşmasına rağmen bu sanayii dalı tüm dünya ülkelerinde bulunmaktadır. Bununla birlikte tekstil üretim ve ihracatı gelişmiş ülkelere kaymaktadır (3).

Aşağıda verilen tabloda da görüldüğü gibi 1963-73 döneminde dünya tekstil üretimi ortalama % 5 oranında büyümüştür. 1973-80 yılları arasında sanayileşmiş ülkelerin tekstil üretimi azalırken, geliştirmekte olan ülkelerin üretimleri yılda ortalama % 2,5-3 oranında artmıştır. Dünya tekstil üretimi 1979'da % 3,5 genişlemiş, 1980 yılında ise değişmeden kalmıştır.

TABLO-1: Tekstil Sanayii Üretim Artışı (1963-1980)

	1963-73	1978	1979	1980	1973-80
<u>TEKSTİL</u>					
Dünya	5.0	1.5	3.5	-	1.5
Sanayileşmiş Ülkeler	4.5	-0.5	5.0	-2.5	-0.5
- AET	2.0	-3.0	-5.5	-2.5	-1.0
- Japonya	7.5	1.0	2.0	-1.0	-1.5
- ABD	4.5	2.5	5.5	-4.5	-0.5
Gelişmekte olan ülkeler	4.5	3.0	3.0	0.5	2.5
Sosyalist Ülkeler	6.0	4.0	2.0	3.0	4.0

Kaynak: Developments in International Trade Policy, Washington D.C., 1982, s.89.

(3) Uluslararası Tekstil Sanayicileri Federasyonu (ITMF) 1984 Yılı Kahire Konferansı ve Ülke Raporları Tekstil Sanayii ve İşverenler Sendikası, İstanbul, 1985, s.37.

Dünya tekstil sanayii üretimini gözden geçirdikten sonra alt başlıklar altında dünya tekstil hammadde üretimini inceleyelim.

II.1.1. PAMUK ÜRETİMİ

Tekstil sanayiinin temel hammaddelerinden olan pamuk üretiminde, 1981/82 dönemine kıyasla, 1982/83 döneminde, ekim alanlarındaki daralmaya paralel olarak düşüş kaydedilmiştir. 1981/82 döneminde 15.444 bin ton olan dünya pamuk üretimi 1982/83 döneminde 14.613 bin tona düşmüştür. 1983/84 döneminde üretimin bir miktar daha azalacağı düşünülmüştür (4).

Tablo II'de dünya pamuk ekim alanları, verimi ve üretim değerleri verilmektedir.

1982/83 ve 1983/84 döneminde pamuk üretimini en çok arttıran ülke Çin Halk Cumhuriyetidir (5).

Tabloyu incelersek, ABD'nin pamuk üretiminin belirtilen dönemler arasında düştüğünü görmekteyiz. Buna karşılık SSCB ise dünyada ikinci büyük pamuk üreticisi durumuna yaklaşmaktadır.

(4) Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:69, Kasım 1983, s.22.
(5) Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:69, Kasım 1983, s.22.

TABLO-II: Dünya Pamuk Üretimi(Üretim bin balya)

Bölge/Ülke	1982/83	1983/84
<u>Amerika</u>	17.898	14.210
ABD	11.963	7.550 ³
Brezilya	3.008	2.750
Meksika	830	960
Arjantin	528	780
Uruguay	340	460
<u>Avrupa</u>	740	822
Yunanistan	400	620
İspanya	222	140
<u>Afrika</u>	5.395	5.634
Mısır	2.117	2.100
Sudan	875	1.000
Zimbabve	262	325
<u>Asya ve Okyanusya</u>	43.416	46.116
Çin Halk Cumhuriyeti	16.500	17.000 ¹
SSCB	11.900	13.500 ²
Hindistan	6.324	6.500 ⁴
Pakistan	3.790	3.900 ⁵
Türkiye	2.241	2.300 ⁶
Suriye	710	715
Avusturya	475	700
DÜNYA TOPLAMI	67.498	66.692

Kaynak: Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:69,
Kasım-1983, s.23.

II.1.2. YÜN ÜRETİMİ

Dünyada yün bir çok ülkede üretilmektedir. Ancak, üretimi iç tüketimi aşan ülkelerin sayısı fazla değildir. Ülkelerde yün üretimi genellikle iç talebi karşılayacak ölçüdedir. Tablo-III'de dünyada başlıca yün üreticisi olan ülkeler gösterilmektedir.

TABLO-III: Dünya Yün Üretimi (1976/77)

Ülkeler	(Bin ton kirli)	Dünya Üretimindeki Payı
Avustralya	728	28.4
SSCB	450	17.7
Yeni Zelanda	312	12.2
Arjantin	190	7.5
Güney Afrika	108	4.2
Doğu Avrupa	95	3.7
Çin Halk Cumhuriyeti	81	3.2
Uruguay	62	2.4
ABD	53	2.1
İngiltere	47	1.8
Diğer Ülkeler	425	16.8
Toplam	2.548	100.0

Kaynak: "Yün İpliği ve Yünlü Dokuma Sanayii", Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası, Ekim-1983.

En büyük beş yün üreticisi ülkenin dünya üretimindeki payı % 70'dir. Dünyada yün üretimi yıllar itibariyle yavaş yavaş artmaktadır. Ancak son yirmi yıl içinde önemli bir artış olduğu söylenemez. Çünkü yün suni elyafın rekabetine maruz kalmıştır. Toplam elyaf üretiminin içinde yünün payı

gittikçe azalmakta, suni elyafın payı ise artmaktadır (6).

II.1.3. KİMYASAL ELYAF ÜRETİMİ

TABLO-IV: Dünya Kimyasal Elyaf Üretimi (1971-1979)

Yıllar	Batı Avrupa		ABD		Japonya		Diğerleri		Dünya Toplamı	
	Üretim %	Üretim %	Üretim %	Üretim %	Üretim %	Üretim %	Üretim %	Üretim %	Üretim %	
1971	2.882	30	2.572	28	1.633	18	2.238	24	9.325	100
1972	3.049	30	3.032	30	1.601	16	2.565	24	10.247	100
1973	3.420	30	3.435	30	1.818	16	2.911	24	11.594	100
1974	3.171	28	3.317	30	1.620	14	3.202	28	11.310	100
1975	2.611	24	2.983	28	1.435	13	3.645	35	10.674	100
1976	3.164	26	3.327	27	1.616	13	4.092	34	12.195	100
1977	3.016	24	3.668	29	1.712	13	4.405	34	12.801	100
1978	3.223	23	3.869	28	1.823	13	4.880	36	13.795	100
1979	3.250	22	4.150	29	1.882	13	5.115	36	14.337	100

Kaynak: Textiles and Fibres: Dimensions of Corporate Marketing Structure, 1981.

Kimyasal elyaf sanayii işgücü ve hammadde maliyetlerinin daha ucuz olması sebebiyle gelişmekte olan ülkelere kaymaktadır. Ancak bu ülkelerde kimyasal elyaf üretiminin gelişmesi tekstil ve petro-kimya sanayiilerindeki gelişme boyutlarında olmamıştır. Kimyasal elyaf sanayiinin en çok geliştiği ülkeler Brezilya, Meksika, Tayland ve Güney Kore'dir.

(6) "Yün İpliği ve Yünlü Dokuma Sanayii", Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası, Ekim-1983, s.24.

(7) Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:79, Ekim-1984, s.5.

II.2. İHRACAT

Tekstil, orta gelirli sanayileşmekte olan ülkelerde, sahip olduğu özellikler nedeniyle önemli bir sanayii koldur. Tekstil sektörünün başlıca özellikleri incelendiğinde, sanayii üretimini ve istihdamı arttırmanın yanında, ülkeye döviz kazandırıcı özelliğide büyüktür. Örneğin imalat sanayii ihracatı içinde tekstilin payı 1978 yılında Pakistan'da % 50, Filipinler'de % 12 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl Portekiz'de ise tekstil ihracatının toplam ihracat içindeki payı % 30 olmuştur.

Ülkeler itibariyle tekstil dış ticareti incelendiğinde her ülkenin durumunun farklı olduğu görülmektedir. 1979 yılında, İtalya, Avusturalya, Belçika, Lüksemburg, Portekiz, İspanya, Yunanistan ve Türkiye'de dış ticaret fazlası vardır. 1973 yılında İspanya'da dış ticaret açığı, Fransa'da ise dış ticaret fazlası varken, 1979'da sözkonusu iki ülke için durum tersine dönmüştür. ABD'de durum biraz farklıdır. Yün ve sentetik Elyaf gibi hammaddelerde önemli bir dış ticaret fazlası olmasına rağmen toplam tekstil sektörü olarak değerlendirildiğinde dış ticaret açığı olduğu ortaya çıkmaktadır (8).

1979 yılında OECD'nin dünya ülkeleri ile olan ticaretinde dış ticaret fazlası olduğu görülmektedir.

(8) Selahattin Akdoğan, "Dünya Konfeksiyon ve Hazır Giyim Piyasası Hakkında Genel Bilgi", Tekstil ve Konfeksiyon Semineri, İTO, 26-27 Eylül 1985, s.15.

İsviçre ve ABD'nin ticari açığı daha çok hazır giyim ürünlerinden ileri gelmektedir. Buna karşılık, Fransa, Almanya, İngiltere, Norveç, İsveç, Avusturya, Kanada ve Avusturya'nın açıkları ise tüm tekstil ürünlerinden kaynaklanmaktadır. 1963 yılında kalkınmakta olan ülkelerin, sanayii ülkeleri ile olan tekstil ticaretindeki 1 milyar dolara yakın olan açık, zaman içinde kapanmıştır. Bu gelişme kalkınmakta olan ülkelerin sanayii ülkelerine yapmış oldukları tekstil ürünleri ihracatından doğmuştur. 1978 ve 1979 yıllarında, tekstil ürünlerinde en önemli net ihracatçı ülke İtalya'dır. Bunun hemen arkasında Güney Kore, Hong Kong ve Hindistan gelmektedir. Diğer taraftan belirgin bir şekilde net ihracatçı durumunda bulunan kalkınmakta olan ülkelerin (Pakistan, Brezilya, Mısır) durumuna beş Güney Avrupa ülkesi (Yunanistan, İspanya, Portekiz, Yugoslavya ve Türkiye) kolaylıkla ulaşabilmişlerdir.

Dünya tekstil ihracatı, 1973 yılında 35.9 milyar dolar iken, 1980'de 60 milyar dolara yükselmiştir. Burada şunu söyleyebiliriz. Dünya ekonomisi içinde yıldan yıla artan tekstil sanayii ürünleri ihracatı önemli bir yer tutmaktadır.

Değişen uluslararası iş bölümü içinde önemli sanayii dallarından biri olan tekstil sanayii gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki belli başlı uyumsuzluk alanlarından birisidir. Daha sonraki konuda açıklanacak olan çok elyaflılar anlaşması buna bir örnektir. Bir yandan dünya piyasası paylaşılmaktayken, diğer yandan gelişmekte olan ülkeler ara-

sında da pazar ele geçirmek için yoğun mücadeleler sürmektedir. Bu mücadele de önde gelen ülkeler Güney Kore ve Hong Kong'dur. Şimdi sırasıyla bu iki ülkenin tekstil ihracatlarına kısaca değinelim.

Kore Cumhuriyeti

Kore Cumhuriyetinin tekstil sanayii Japon sanayiinin en başarılı uzantılarından biridir.

1972-1978 döneminde ülkenin tekstil ihracatı 700 milyon dolardan 4 milyar dolara çıkmıştır. 1981 yılında ise % 24 oranında, artarak 6.217 milyon dolara ulaşmıştır. Tekstil ihracatının % 40'ını oluşturan en önemli kalemler, sentetik ve pamuk mamulleridir. 1981 tekstil ihracatının 5.750 milyon dolar olması öngörülmüşken, hedef % 8.1 oranında aşılarak 6.217 milyar dolar olmuştur. 1982-86 dönemini kapsayan beş yıllık planda Güney Kore'nin sözkonusu dönemde tekstil ihracatının yaklaşık iki katına çıkması planlanmıştır (9).

Kore'de ihracatın hızla büyümesinin nedenlerinden biride organize olmuş sendikacılık hareketlerinin bulunmamasıdır. Grev ve toplu sözleşme 1971 milli savunma yasası ile yasaklanmıştır (10).

(9) Selahattin Akdoğan, a.g.k., s.18.

(10) Kemal Varol, "Tekstil Sanayiinin Finansal Yapısı, Üretim ve İstihdam Sorunları", Tekstil ve Konfeksiyon Semineri, İTO, 26-27 Eylül 1985, s.1.

Hong Kong

Hong Kong ekonomisi ihracat geliri ve istihdam açısından büyük ölçüde tekstil sanayiine bağımlıdır. Hong Kong'un toplam ihracatının içinde tekstil sanayiinin payı % 40'tır. 1981 yılında tekstil ihracatı % 17.8 oranında artarak 28.3 milyar dolar olmuştur (11).

Ayrıca Hong Kong Avrupa standartlarındaki talebi karşılamak için daha pahalı kumaş ve daha yüksek kalitede iplik imalatına başlamıştır. Gelişmiş ülkeler uzmanlık isteyen tekstil dallarında daha az kısıtlama uyguladıklarından Hong Kong koruma duvarlarını kolayca aşabilecek bu stratejiyi benimsemiştir (12).

Son olarak tekstil sanayiinde önemli bir yere sahip olan Avrupa Ekonomik Topluluğunun tekstil ihracatına değinecek olursak, Topluluğun ihracatında en büyük pay ipliğe aittir. Değer olarak iplik ihracatı 1977 yılında 4.935.787 bin dolar olarak gerçekleşmiş ve 1980 yılına kadarda sürekli olarak artış göstermiştir. 1981 yılında ise bir miktar gerileme görülmüştür. İplik ihracatını sırasıyla suni ilyaftan dokunmuş kumaş ihracatı ve pamuklu kumaş ihracatı izlemektedir. Bu dalda da iplik ihracatına paralel bir ihracat artışı 1979 yılına kadar devam etmiş, 1980 ve 1981 yılları

(11) T.Erdem, "Dünya Ticaretinin Geleceği ve 1990'lı Yıllarda Uluslararası Pazarlama", 30-31 Ekim, İTO, s.8.

(12) T.Erdem, a.g.k., s.9.

arasında düşüş kaydedilmiştir (13).

20.yüzyılın başlarında ekonomistler, dünyadaki gelişmeleri dikkate alarak gelişmekte olan ülkelere tekstil gibi az sermaye ve çok işgücü gerektiren hafif sanayilere yatırım yapmalarını önermişlerdir. Bu gün gelişme düzeyi farklılıklarına rağmen ülkeler arasında en yaygın olan sanayii dallarından biri tekstildir (14).

Başlangıçta gelişmiş ülkeler sermaye varlıklarını gelişmiş teknoloji üretimine yönelik kullanarak, tekstil gibi emek-yoğun teknolojileri gelişmekte olan ülkelere devretme amacını güdmüşlerdir. Ancak, uluslararası ekonomik koşullar buna bağlı olarak tanımamış ve 1973 Petrol Krizi sonrası gelişmiş ülkelerde gözlenen stagflosyon ve işsizlik koşulları bu ülkeleri, tekstil alanında korumacı önlemler almaya yöneltmiştir.

Tekstilde herhangi bir ürünle ilgili olarak normal şartlarda gelişmekte olan ülkelerde monopol, küçük gelişmiş ülkelerde oligopol ve büyük gelişmiş ülkelerde gevşek bir oligopol olduğu görülmektedir. Böyle bir oligopolistik genişlemenin doğal olarak birbirine zıt özellikleri mevcuttur. Gelişmekte olan ülkelerde yapılan yatırımlar sermaye birikimi için kısa vadeli çözüm getirirken ucuz ithalat yapan gelişmiş ülkeleri şimdi tehdit eden bir üretim kapasitesi yaratmıştır. Böylece hükümet müdahaleleri, gümrükler, sübvansiyonlar gönüllü ihracat kısıtlamaları, kredi imkanları,

(13) T.Erdem, a.g.k., s.9.

(14) Kemal Varol, a.g.k., s.1.

destekleyici birleşmeler ve araştırma ödenekleriyle giderek artan koruyucu bir rol oynamıştır.

II.3. TEKSTİLE İLGİLİ YAPILAN ANLAŞMALAR

Sanayii ürünleri ihracatını geliştirmek yolunda olan ülkelerin, sonuç alabilecekleri ilk sahanın tekstil olduğu bilinmektedir. Bu birinci basamaktan geçip de, ana sanayilerini (elektronik, ağır sanayii gibi) kurmuş gelişmiş ülkelerin az öncede bahsedildiği gibi emek yoğun bir sanayii dalı olan tekstili geliştirmekte olan ülkelere bırakması gerekirken, tekstil ticaretinde ilk engelleme girişimi tohumlarının 1950 yılında atıldığı görülmektedir.

Gelişmiş batılı ülkelerin son otuzbeş yıldan beri işçilik ücretlerinin giderek tırmandığı ve emek-yoğun tekstil üretiminde rekabet üstünlüklerini kaybetme tehlikesiyle karşılaştıkları bir gerçektir. İşte gelişmiş ülkelerde başlayan bu rahatsızlık sonucu, 1960 yılı başlarında Dünya Tekstil Ticareti'ni düzenlemeye yönelik GATT Tekstil Toplantısı yapılır. Bu toplantının amacı, dünya tekstil ticaretini genişletmek ve pazarların bozulmasını önleyici tedbirler getirmektir (15).

GATT çerçevesinde sürdürülen toplantılar sonucunda MFA-Çok Elyafllılar Anlaşmasının (mults Fiber Agreement) 31.12.1973 de imzalandı ve 4 yıl sürecek olan bu anlaşma

(15) T.Erdem, a.g.k., s.6.

1974 Ocak ayından itibaren yürürlüğe girdi (16).

Anlaşma tekstil ithalatçısı ve ihracatçısı ülkelerin karşılıklı çıkarlarını korumak için çeşitli tedbirleri öngörmüştür. Tekstil ticaretinin serbesti içinde yapılması amacına yönelik olarak ithalatçıların tek taraflı tedbirler almaları, ithalatçı ve ihracatçı ülkelerin ikili müzakerelerde anlaşmaları şartına bağlanmıştır. Tek taraflı tedbirlerin çeşitli ülke temsilcilerinden oluşan Tekstil Gözetim Organında incelenmesi ve sorunlara bu organın tavsiye kararları doğrultusunda çözüm aranması yolu benimsenmiştir (17).

MFA'nın amaçlarının başında gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmalarına yardımcı olmak, gelişmekte olan ülkelerin tekstil gelirlerinde önemli artışlar sağlamlarına destek olarak dünya ticaretinden daha büyük bir pay almalarını sağlamak yer almaktadır (18).

Fakat daha sonraları alınan bu iyiniyetli amaçlar gelişmekte olan ülkelerin aleyhine bir durum yaratmıştır. Bir yandan, gelişmiş ülkeler gelişmekte olan ülkelerin tekstil ürünlerine tek taraflı kısıtlama getirme hakkını elde etmişlerdir. Diğer yandan ise, serbest tekstil ticaret taraflısı

(16) MFA anlaşmasına taraf olan ülkeler, Bengaldeş, Brezilya, Kolombiya, Çekoslovakya, Mısır, Guetamala, Haiti, Hong Kong, Macaristan, Hindistan, Endonezya, Güney Kore, Malezya, Meksika, Pakistan, Peru, Filipinler, Polonya, Romanya, Singapur, Sri Lanka, Tayland, Uruguay ve Makao.

(17) Çok Yönlü Elyaf Anlaşması, Tekstil İşveren Dergisi, Nisan, 1985, Sayı:85, s.3.

(18) T.Erdem, a.g.k., s.9.

gelişmekte olan ülkeler MFA anlaşmasını zoraki kabul etmek zorunda kalmışlardır. Gerekçeleri ise; en azından gelişmişlerin pazarına girebilme garantisinin olması ve ileriye dönük üretim ve ihracatlarının planlanmasındaki belirsizliğin ortadan kaldırılmasıdır.

Gelişmiş ülkeler MFA anlaşmasıyla bazı avantajlar sağlamışlardır. Gelişmekte olan ülkelere karşı her türlü tek taraflı kısıtlamayı getirmekte ve yatırım yaptıkları ülkelerden ithalatlarında daha tercihli uygulamalar yaratmaktadır. Ayrıca kendi aralarında tekstil ticaretini tercih ederek birbirlerini desteklemekte, politik nedenlerden dolayı bazı ülkelere daha fazla ithalat yoluna gitmektedirler. Bunun yanında illegal ithalat yolları teşvik edilmekte, tekstil sanayiini geliştirme yolundaki ülkelerin üretim ve ihracatlarını "dondurma" politikası izlenmektedir (19).

Günümüze kadar gelen MFA anlaşması şu sonuçların doğmasına neden olmaktadır:

Korumacılık giderek yaygınlaştırılmakta, serbest ticaret ve dünya tekstil ticareti geliştirileceği yerde aksine engellenmektedir. Mevcut engellemeler kaldırılacağı yerde çoğaltılmaktadır. Tüm ülkelere GATT ilkelerine göre aynı uygulamalar yapılmamakta adil bir ithalat ve kota dağıtım sistemi geliştirilmemektedir.

(19) Çok Yönlü Elyaf Anlaşması, a.g.k., s.3.

Son olarak Şunu söylemek mümkündür. Bu gün gelişmiş
lkeler GATT'ın iŐeriĐine ters düŐen bir korumacılık politi-
kasını benimsemiŐlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TEKSTİL SANAYİİNİN DURUMU

III.1. TÜRKİYE'DE TEKSTİL SANAYİİNİN GELİŞİMİ

Türkiye'de tekstil sektörü geleneksel bir sektördür. Tarihsel gelişme sürecinde, tekstilde öncelikle ev ekonomisi şeklinde oluşan üretim birimleri daha sonra büyük ölçekli birimler haline dönüştürülmüştür.

Türkiye, 1920 ve 1930 yılları arasında, tekstil sanayiinde yeterli üretim kapasitesinin olmaması nedeniyle, ham pamuk ihraç etmekte ve karşılığında işlenmiş tekstil ürünleri almaktaydı. Bu dönemin sonlarına rastlayan büyük bunalım ile dünya pazarlarında ham pamuk talebi azalmış bu da dolaylı olarak işlenmiş tekstil ürünleri ithalat potansiyelini olumsuz yönde etkilemiştir. Birinci Beş yıllık Sanayi planı ile Türk tekstil sanayiinin geliştirilmesine ilişkin çabalar yoğunlaşmış ve 1933 yılında Sümerbank'ın kurulması ile teknolojik bilginin yayılması süreci hızlandırılmıştır. Ayrıca 1940'lı yılların başlarında tekstil makinaları ithalatı için döviz tahsis edilmiştir. 1946'ya kadar ithalatın önemli bir kısmı

yurt içinde üretilebilir duruma gelmiştir. 1946'da mevcut fabrikaların genişletilmesi ve modernizasyonunda önemli aşamalar göstermiştir (20).

1950'li yıllara kadar özel sektörün tekstil sanayiindeki işletmeleri küçük ölçeklidir. Ancak bu tarihten sonra alınan teşvik tedbirleri ile özel sektörün bu alandaki faaliyetleri gelişmeye başlamış ve özellikle Çukurova'da yeni işletmeler kurulmuştur. 1952 yılında özel sektörün pamuklu dokuma üretimindeki payı % 38'e ulaşmış, 1953 yılında ise bu sektörün imalat hacmi, Sümerbank'ın imalatını aşmıştır (21).

✓DPT verilerine göre 1960 yılında pamuk ipliğinde kurulu kapasite 98.7 bin, pamuklu dokumada ise 66.5 bin tön olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı tarihte, yün ipliği ve yünlü dokuma kapasiteleri sırasıyla 39 bin ve 61.5 bin tona ulaşmıştır. Pamuk ipliği üretimi, 1960 yılında 82.8 bin ton, pamuklu dokuma üretimi ise 63.2 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Yün ipliği ve yünlü dokumada ise üretim gerçekleştirmeleri sırasıyla 12.3 bin ton ve 6.5 bin ton olmuştur.✓

1965'ten sonra günümüze kadar (son ekonomik krizli yılların dışında) başarılı bir dönem yaşandığı söylenebilir.

-
- (20) Orhan Pazarcık-İdil Doğan Torunç, "Türkiye'de Tekstil Sanayii Teknolojisinin Durumu ve İhracat Açısından Geleceği", Türk Tekstil Sanayiinin Yapısı ve Karşılaşılan Güçlükler Semineri Tebliği, 25-29 Kasım, İstanbul, MPM, s.1.
- (21) Ramazan Biçer, "Türk Tekstil Dünyasına Toplu Bakış", III.Ulusal Tekstil Sempozyumu, 4-7 Kasım 1986, Bursa, TMMOB, Yayın No:123, s.187.

1966-1980 döneminde yünlü ve pamuklu sanayiinde, çok bilgili, programlı ve hedefleri belirlenmiş yatırımların yapıldığı dönemdir. Pamuk ekiminde ve üretiminde de büyük gelişmeler görülür. Yan hammaddesi ve koyun yetiştirmeciliğinde yoğun çalışmalar yapılmıştır. Yatırımları ve dış pazarları özendirmek için kanunlar çıkartılır. Sonuçta tekstil sanayiinde büyük gelişmeler olmuştur. Bu dönemde makinalar yenilenir, kalite yükselir ve yeni yatırım alanları açılır. 1980 yılı itibariyle yünlü ve pamuklu tekstil sanayiindeki iş adedi 3 milyon 800 bini aşmıştır. Dokuma sanayiindeki tezgah sayısı ise 60 bini bulmuştur (22).

Bu gün tekstil sanayii tüm imalat sanayii içinde çalışanların yaklaşık 1/5'ini istihdam etmektedir. Öte yandan, tüm imalat sanayiinde yaratılan katma değer % 15'i bu sektörde yaratılmaktadır.

Bütün bu gelişmeler sonucu gerek pamuk ipliği ve pamuklu dokumada, gerekse yün ipliği ve yünlü dokumada Türkiye, Komşuları ve AET ülkeleri ile rahatça rekabet edebilecek seviyeye ulaştığı söylenebilir.

III.2. BUGÜNKÜ TEKSTİL SANAYİİNİN YAPISI

Türk sanayii içinde birçok yönden en ağırlıklı payı ve alanı oluşturan Türk tekstil sanayii, tarihi hüviyeti, teknik gelişmeleri ve çok yönlü katkı ve verim imkanları ile sadece yerli piyasamız için değil uluslararası piyasalar içinde geniş önem kazanmıştır.

(22) Orhan Pazarcık-İdil Doğan, Torunç, a.g.k, s.2.

III.2.1. MALİYET

Pamuklu Sektöründeki Durum: Pamuklu sektörü diye adlandırılan sektör pamuk ipliği, pamuklu dokuma, boya, baskı ve apre gibi alt sektörlerden oluşmaktadır.

IV.Beş Yıllık Plan çalışmaları için hazırlanmış Dokuma ve Giyim Özel İhtisas Komisyonu raporundan alınan verilere göre 1976 yılında yüzde yüz pamuk, 20 numara ipliğin bir kilogram maliyeti:

	<u>Payı %</u>
Pamuk	83
İşçilik	7
Elektrik	2
İşletme Malzeme.	-
Amortismanlar	<u>8</u>
	100

V.Beş Yıllık Kalkınma Planı için hazırlanan Dokuma ve Giyim Özel İhtisas Komisyonu raporundaki 1981 için maliyet yapısı şöyledir.

	<u>Payı %</u>
Pamuk	65
İşçilik	19
Elektrik	6
İşletme Malzeme.	7
Amortismanlar	<u>3</u>
	100

İki maliyeti karşılaştırdığımızda 1976'dan 1981'e gelindiğinde bu geçen sürede, pamuğun maliyet içindeki payının azaldığı, işçiliğin ve enerjinin payının arttığı izlenmektedir. Pamuklu dokumada da aynı durum sözkonusudur.

1981 yılında yünlü sektöründe, maliyet unsurları içerisinde hammaddenin % 70, işçiliğin % 20, enerji, amortisman ve diğer işletme giderlerinin % 10 dolayında payları vardır (23). Esasen firmaları farklı teknoloji ve kapasiteye sahip olmaları maliyetlerinde farklı olmasına neden olmaktadır.

Hazır giyim sektöründe standart bir maliyet oluşumuna erişmek mümkün değildir. Bazen maliyet, maliyet içinde işçiliğin payı kumaşın payından çok fazla, bazen de (fabrikasyon üretiminde) çok az olabilmektedir.

Halıcılık sektöründe de benzer durum gözlenmektedir. El dokuması halı maliyetlerinde, maliyete etki eden unsurların oranları halı cinsine göre farklılık göstermektedir. Kaba halının maliyeti içinde işçilik daha düşük, iplik (yün, atkı, çözgü) daha yüksek paya sahiptir.

(23) V.Beş Yıllık Kalkınma Planı, Dokuma ve Giyim Özel İhtisas Komisyonu, Yünlü Alt Komisyon Raporu (yayınlanmamış).

III.2.2. TEKNOLOJİ

İplik sektöründeki firmaların kuruluşlarından günümüze kadar % 20'si teknolojik değişiklik göstermiştir. Bu oranın dışında kalan işletmeler de teknolojik düzeyin değişmediği ve sınırlı bir üretim yaptıkları söylenebilir.

Bu gruptaki işletmelerin kuruluş yıllarında finansman kaynakları, piyasa talebi, mevcut hammaddenin niteliği ve dönem hükümetlerince izlenen istihdam politikası teknoloji seçimini etkileyen etmenlerdir. Ayrıca firmaların dünya tekstil teknolojisinden haberdar olduğu, ancak yüksek maliyet nedeniyle uygulanmadığı bilinmektedir. Diğer yandan, mevcut teknolojinin yarısının dışardan ve büyük ölçüde firmaların teknoloji seçimi konusunda % 70'e yakın bir oranda yabancı sermaye ile işbirliği yaparak, ortaklık kurma yolunu tercih etmektedir (24).

Dokuma sektöründe, işletmelerin 1950'li ve 1970'li yıllarda kurulduğu ortaya çıkmıştır. Günümüze gelindiğinde, tüm aşamalarda teknolojik gelişme sağlayan firmaların sayısının az olduğu görülmektedir.

Yenilik getirmeyen firmaların yarısı iplik bölümüne ilişkin son teknolojik gelişmeleri bilmemekte, diğer yarısı ise satın alma maliyeti nedeniyle gelişen yeni teknolojiyi uygulayamamaktadır. Diğer bir deyişle, firmaların dokuma aşamasında yeni teknolojiyi parasal sorunlar nedeniyle kullanamadıkları açıkça ortadadır.

(24) Orhan Pazarcık-İdil Torunç, a.g.k., s.5.

Terbiye sektöründeki işletmeler, boya ve boya-apre ile basma aşamasıyla bütünleşmiş işletmelerden oluşmaktadır. Bu işletmelerin teknolojik düzeylerinde kuruluşlarından itibaren çok az bir değişme gösterdiği gözlenmiştir. Kullanılan makina donatımı büyük ölçüde yurt içinden sağlanmaktadır.

Yünlü işletmelere bakacak olursak bunların bir çoğunun 1970'li yıllarda kurulduğunu görebiliriz. Bunun nedeni tekstil sanayine verilen teşviklerin artması ve yapacağı ithalatına getirilen kolaylıklardır.

Türk yünlü tekstil sanayiinde uzmanlaşma düzeyinin düşük olduğu ve standartlaşmamış üretim yapıldığını söylemek mümkündür.

Tekstil üretiminin nihai sürecini oluşturan hazır giyim 1970'li yıllarda yoğunlaşmış ve 1980'li yıllara kadar hızla gelişmiştir. Türk tekstil sektörünün nihai üretim dalı olan hazır giyimde henüz ileri bir teknolojiye geçilmediğini belirtebiliriz.

Ancak ihracata yönelik, büyük miktarda üretim yapan firmalar teknolojiye yetişmeye çalışmaktadır. Teknoloji seçimi konunun başında belirtilen etmenlerin etkisiyle belirlenmiştir (25).

(25) Orhan Pazarcık-İdil Doğan Torunç, a.g.k., s.8.

Sonuç olarak Türkiye'deki tekstil endüstrisi, kalkınmış ülkelerin kendi şartlarına uygun olarak geliştirdiği makinelerle, tekstil yardımcı maddeleriyle ve bu ülkeler için en uygun olan yöntemlerle çalışmaktadır. Türkiye'de sermaye, hele döviz olarak kıt ve pahalıdır. Buna karşılık el emeği bol ve nisbeten ucuzdur. Tekstil teknolojisindeki gelişmeleri, dört grupta toplayabiliriz.

1. Daha az el emeğiyle, daha hızlı üretim sağlanması,
2. Daha kaliteli üretim yapılabilmesi,
3. Yeni mamul tiplerinin üretilebilmesi,
4. Daha az enerji ve su tüketerek ve çevreyi daha az kirleterek üretim yapılabilmesi.

Türkiye bunlardan son üçüncü meydana gelecek her türlü gelişmeyi uygulamak zorundadır. Buna karşılık daha az el emeğiyle, daha hızlı üretim sağlayan, fakat daha fazla yatırım gerektiren teknolojinin uygulanmasının, ülke şartlarına uygun olup olmadığı ileri sürmek sanırım yanlış olmaz.

III.2.3. KAPASİTE

Pamuk ipliği sektörü özellikle 1972'den sonra hızlı bir gelişme göstermiştir. Türkiye pamuk ipliği sektöründe 1972 yılında 1.3 milyon adet iğ varken, 1982 yılındaki iğ sayısı 3 milyonu geçmiştir. 1972'deki iğlerin % 68'i özel sektörün, % 32'si kamu sektörünün, 1982 yılında ise iğlerin % 82'si özel, % 18'i kamu sektörünün elindedir.

Dünya tekstil sektöründeki bunalım Türkiye'de yatırım ve kapasite kullanımını etkilemiştir. 1977 yılında toplam pamuk ipliği kapasitesi 426.429 tondur. 1981 yılında ise 411.372 tondur.

TABLO-V: Pamuk İpliği Sektöründe Kurulu Kapasite

Yıllar	Toplam Kapasite	Kamu	Özel	Kapasite Kullanımı	
				Kamu	Özel (%)
1977	426.429	78.228	348.201	48	68
1978	430.646	76.840	353.806	49	66
1979	428.461	81.038	347.423	55	58
1980	426.732	77.656	349.076	53	61
1981	411.372	76.862	334.510	55	60

Kaynak: V.Beş Yıllık Kalkınma Planı, Dokuma ve Giyim Özel İhtisas Komisyonu, Pamuklu Alt Komisyon Raporu, (Yayınlanmamış).

Pamuklu dokuma sektöründe teşkilatlanmış ünitelerde (kamu kuruluşları ve şirketlerde) 1977 itibariyle 25.000 adet, teşkilatlanmamış ünitelerde (aile işletmeleri olarak faaliyet gösterenlerde) 19.168 adet tezgah vardır. Türkiye'nin pamuklu dokumada toplam kapasitesi 1977 yılında 221.6 bin tondur (26).

Yünlü sektöründe 1981 yılı itibariyle 448.272 adet iğ vardır. Bu iğlerin 45.169'u kamu sektörünün, 402.503'ü özel sektörün elindedir. Türkiye'de yıllık yünlü iplik kapasitesi 98.800 tondur. Mevcut kapasitenin 7.998 tonu kamu, 90.802 tonu özel sektörün elindedir. Kapasite kullanımı 1981 (26) Ramazan Biçer, a.g.k., s.187.

yılında % 45, 1982 yılında da % 48'dir. Türkiye'de yünlü sektörün 1981 yılı itibariyle 5.040 adet dokuma tezgahı vardır. Bu tezgahların % 11.3'ü kamu, % 88.7'si özel sektördedir. Yünlü dokuma tezgahlarının yıllık kapasitesi 88.700 tondur. 1981 yılında mevcut kapasitenin % 58'i, 1982 yılında ise % 59'u kullanılmıştır (27).

Hazır giyim sektörü emek yoğun bir teknolojiyi gerektirmektedir. Bu nedenle hazır giyim alt sektöründe dağınık halde çok sayıda işletme vardır. Faaliyette bulunan işletmelerin bazıları, bir-iki kişinin çalıştığı çok küçük işletmelerdir. Başlangıçta önemli miktarda sermaye gerekmemesi, piyasaya giriş ve çıkışı kolaylaştırmaktadır. Bu durum faaliyette bulunan firma sayısının kesin olarak belirlenmesini imkânsız hale getirmektedir. Ayrıca ürün çeşidinin fazla olması ve talebe göre üretimin değiştirilmesi yüzünden kesin olarak kapasite tesbit edilememektedir.

1980 yılında Türkiye'de hazır giyim alt sektöründe 10 kişinin üzerinde çalışan 283 işyeri vardır. Bu işyerlerinin 2'si kamu kesimine ait, 281'i ise özel kesime aittir. 1980 yılında Türkiye'de hazır giyimde kurulu kapasite 394.339 bin adet/yıl olarak belirlenmiştir. Örme trikotaj alt sektöründe ise kurulu kapasite 335.528 bin adettir (28).

(27) Ramazan Biçer, a.g.k., s.188.

(28) Ramazan Biçer, a.g.k., s.188.

Son olarak halıcilık alt sektöründeki kapasiteyi inceleyelim. El dokuması halı üretim ve kapasitesini kesin olarak tespit etmek mümkün değildir. Halı dokuma tezgahları aile birimlerinde yaygındır. V.Beş Yıllık Kalkınma Planı, dokuma ve giyim özel ihtisas komisyonunca oluşturulan halıcilık alt sektörü verilerine göre Türkiye'de 1981 yılında 240.000 adet el dokuması tezgahın 192.600'ü faaliyettedir. 1981 yılı el dokuması halı kapasitesi 5.353.000 m²/yıldır. Türkiye'nin makina halı kapasitesi 50.900.000 m²/yıl olmasına rağmen bu daldaki kapasite kullanımı oldukça düşüktür. 1981 yılında kapasite kullanımı % 34'tür.

III.3. TEKSTİL SANAYİİNİN TÜRK EKONOMİSİ İÇİNDEKİ YERİ

III.3.1. ÜRETİM

Endüstri kesiminde rekabet edebilecek sektör görünümünde olan tekstil endüstrisinin hammadde ve işçilik maliyetleri yönünden önemli avantajlara sahip olduğu bir gerçektir. Özellikle pamuklu tekstil sanayimize büyük ümitler bağlandığı şüphesizdir.

1981 yılında dünya tekstil üretiminde belli oranlarda yerini alan Türkiye Pamuk üretiminde 80 ülke içinde 8'inci, pamuk üretimin de ise 6.sıradadır (29).

(29) Kemal Varol, a.g.k., s.5.

Tekstil sanayiinde mukayeseli üstünlüğe sahip olan ülkemiz ihracatını arttırma çabasıındadır.

Özellikle pamuk üretiminde mevcut seviye ile birlikte, Güneydoğu Anadolu Projesinden sonra artacak pamuk üretimi düşünüldüğünde, bu sektör önemli potansiyel olarak ortaya çıkmaktadır. İşgücü artan nüfusa bağlı olarak bol ve genişmiş ülkelere oranla 2-3 kat daha ucuzdur.

Türkiye'de üretilen pamuğun yarıdan fazlası dokumada kullanılmaktadır. Geri kalan kısmı ise ihraç edilmektedir.

Türkiye'nin sektörler itibariyle üretim değerlerine bakacak olursak, 1977 yılında Türkiye'nin toplam üretimi 2.042.6 milyon TL., 1980 yılı toplam üretimi 30.425.8 milyon TL.dır.

Tarımın toplam üretim içindeki payı giderek azalmıştır. Yıllar itibariyle şöyle sıralayabiliriz. 1977'de % 19.6, 1980'de % 18,4 iken, 1984'de 16.1'dir (30).

Sanayi üretiminin toplam üretim içindeki payı giderek artmakta olup, 1977 yılında % 42.4, 1980'de % 41.1, 1984'te % 48.2'ye ulaşmıştır. Sanayi içinde en yüksek paya imalat sektörü sahiptir. İmalat sanayiinin toplam üretim içindeki payı ise % 90-95'i bulmaktadır.

Tekstil sektörü üretimi 1977 yılında 82.1 milyon TL. 1980 yılında 324.3 milyon TL, 1984 yılında 902.9 milyon TL. dir. Tekstil sektörü imalat sektörü içinde 1977 yılında

(30) "Tekstil Sanayii, Ekonomik ve Teknik Değerlemeler", İSO Araştırma Dairesi, Yayın No:1984-12, Ağustos-1984, İstanbul, s.3.

% 10.1, 1980 yılında % 8.5, 1984 yılında ise % 8.9'luk bir paya sahiptir. Tekstil sektörü, toplam üretim içinde % 3-3.5'luk bir paya sahiptir (31).

Görüldüğü gibi tekstil üretiminin yıllar itibariyle imalat sanayiinden aldığı payda bir azalma meydana gelmiş, ama 24 Ocak 1980 kararlarından sonra tekrar artış görülmeye başlamıştır.

Tekstil sanayii imalat sanayii içinde hızla gelişen bir sektördür. Suni ve sentetik liflerin büyük ölçüde yurt içinde üretilmeye başlaması, sektörün gelişmesinde olumlu katkılar sağlamıştır. Hammadde üretimi ile imalat arasındaki dengesizliği giderecek yatırımların bölgelerin yapısı dikkate alınarak yapılması önemli faydalar yaratmıştır. Gelecek yıllarda da bölge özelliklerine göre planlanan yatırımlar gerçekleşirse, nüfus hareketleri de olumlu yönde değişecek, böylece düzensiz kentleşmenin önüne geçileceği söylenebilir.

Türk ekonomisinde tekstil sanayiinin bu önemli yerinde Bursa'nın büyük katkısı vardır. Gerçekten sayıları 4 bini aşan dokuma firması, 22 bin tezgah ve 25 bin işçinin çalıştığı tesislerle, Bursa tekstil sanayiinin merkezi haline gelmiştir. Pamuklu, ipek ve suni ipek dokumacılığının yanısıra, Türkiye'deki 5 adet sentetik ve polyester iplik fabrikasının 3'ü Bursa'da kuruludur. Bunlardan Sifaş Sentetik İplik Fabrika-

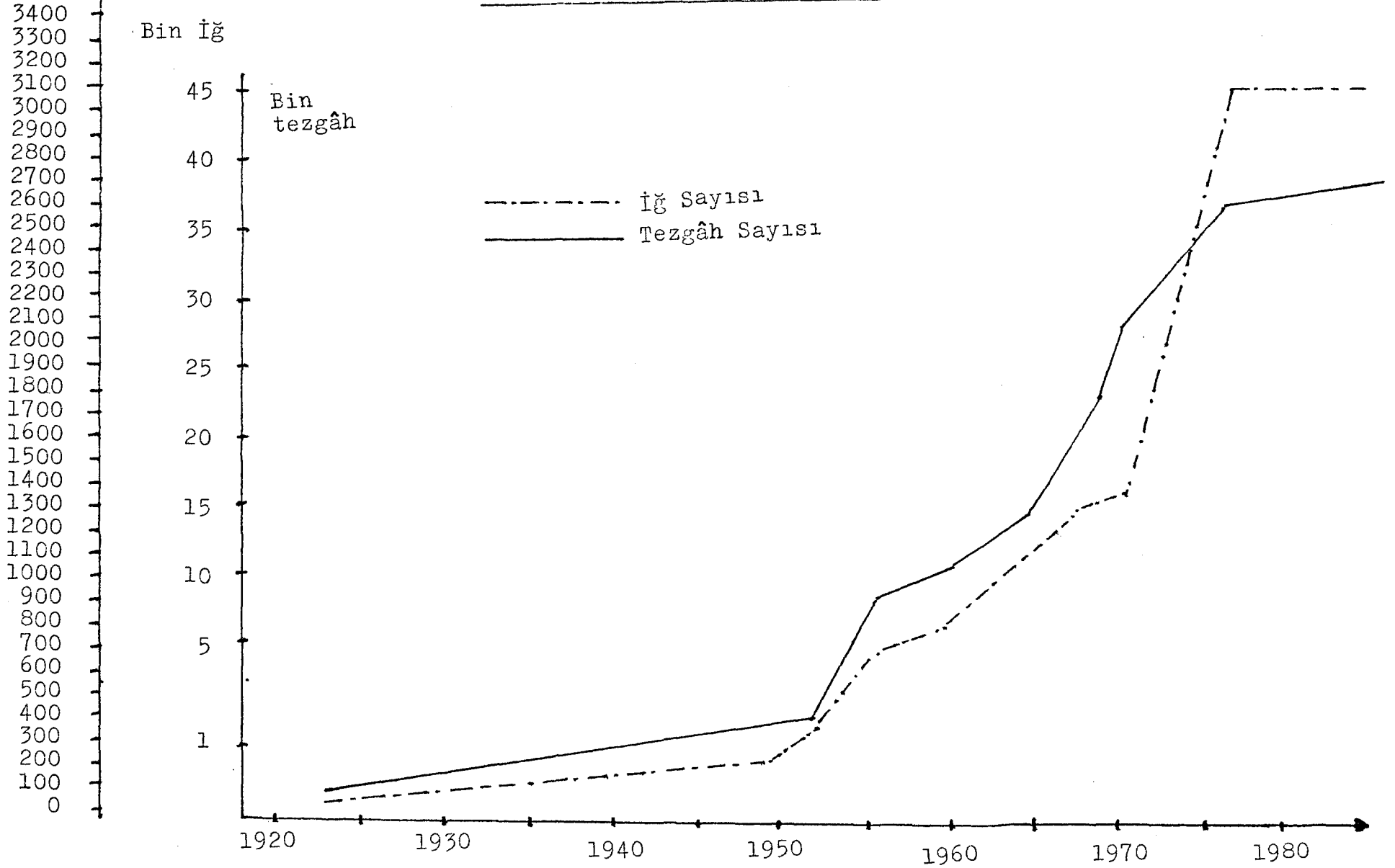
(31) İ.S.O., a.g.k., s.4.

ları A.Ş., Filament Sentetik İplik ve Elyaf Sanayii A.Ş.
ve Polylen Sentetik İplik Sanayii A.Ş.'dir.(32).

Kanımca, ülkemizin çeşitli bölgeleri işgücünün kendi
içinde eritecek ek potansiyeli yaratabilir.

(32) Bursa Sanayi ve Ticaret Odası.

TÜRK TEKSTİL ENDÜSTRİSİNİN GELİŞİMİ

III.3.2. İSTİHDAM

Türkiye'de çalışanların büyük bölümü tarım sektöründedir. 1983 yılında toplam istihdamın $\frac{1}{2}$ 60.3'ü tarımda, % 12.2'si sanayide, % 25.2'si hizmetler sektöründedir. (% 2.3'ünün nerede istihdam olunduğu bilinmiyor). 1980 yılında imalat sanayiinde 1.547.7 bin kişi istihdam edilmiştir. Aynı yıl tekstil sektöründe istihdam edenlerin sayısı 350.800 kişidir. Tekstil sektörü istihdamının imalat sektörü istihdamındaki payı % 22.6'dır (33).

Tekstil sektöründe, hammaddenin iplik haline gelmesinden hazır giyime kadar devam eden yapı içinde oldukça yüksek katma değer sağlayan bir dizi üretim safhası yer alır. Bu safhaların milli hasıla ve istihdama katkıları tekstil sanayiinin Türk ekonomisi içindeki önemini arttırmaktadır.

Aşağıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi DPT'nin yaptığı araştırma sonucu 1981 yılında pamuklu sektörde 24.821 kişi, yünlü sektörde 36.937 kişi, hazır giyimde 37.252 kişi istih edilmektedir. Halıcılık sektöründe çalışanların tam olarak tesbit edilmesi mümkün değildir. Ancak tezgâh sayısından hareketle tahminde bulunulabilir. 192.600 faal tezgâhın her birinde 1-3 kişi istihdam edildiği düşünüldüğünde el dokuması halı tezgahlarında 192.600 ile 577.800 kişi istihdam edildiği söylenebilir. Makina halısında 1981 yılı itibariyle 11.950 kişi istihdam edilmektedir.(34).

(33) DESİYAB, Türk Sanayiinin Dünü, Bugünü ve Yarını, Ankara, Cilt:1, 1983, s.146.

(34) "Dünya'da ve Türkiye'de Tekstil Sanayii", DPT, Yayın No:- 1985, s.152.

TABLO-VI: Sektörel İstihdam

	1979	1980	1981	1982	1983 [×]	1984 ^{xx}
I. <u>Tarım (Gizli İşsizler Dahil)</u>	9.528,6	9.520,0	9.511,4	9.481,4	9.450,8	9.420,4
II. <u>Sanayi</u>	1.793,9	1.821,9	1.855,3	1.855,3	1.908,1	1.960,0
Madencilik	122,8	124,2	126,0	133,6	133,0	-
İmalat	1.571,5	1.547,7	1.593,5	1.628,4	1.676,0	-
-Dokuma ve Giyim	179,0	177,8	184,2	191,3	-	-
Enerji, Su, Hv. Gazı	99,6	98,9	102,4	113,3	119,1	-
III. <u>Hizmetler</u>	3.543,1	3.667,5	3.761,2	3.857,3	3.950,4	4.057,8
İnşaat	577,6	580,6	582,1	584,0	595,5	-
Ulaştırma	492,2	480,2	491,1	498,3	514,9	-
Ticaret	637,7	628,2	656,0	675,3	683,8	-
Banka-Sigorta G. Menkul	208,5	211,1	213,9	216,3	223,7	-
Diğer hizmetler	1.727,1	1.767,4	1.818,1	1.883,4	1.932,5	-
Bilinmeyen	273,0	273,0	273,0	273,0	373,0	-
T O P L A M	15.238,6	15.231,3	15.367,6	15.467,0	15.682,3	15.811,2

Kaynak: DPT, 1984 Yılı Programı, s.267.

× 1983 yılı verilerine göre.

× 1984 yılı üretim hedeflerine göre hesaplanmıştır.

Toplam imalat sanayiindeki istihdam miktarında tekstil sanayimizin payı % 24,1 ile en yüksek katkıyı sağlamaktadır (35).

Ayrıca 1982 yılı sonuçları itibariyle Türkiye'nin 8.721.795,3 milyon TL.yı tutan GSMH'sında tekstil sanayimizin 246.581 milyon TL.lık katkısı, % 2,8 oranında bir payı temsil etmiştir (36).

III.3.3. İHRACAT

Tekstil sanayiinde son 20 yıldan beri varolan gelişme son yıllarda çok süratli olmuştur. Genellikle, özel sektör bu alanda kendine önemli yerler sağlamayı başarmıştır. Bu dönemde yünlü ve pamuklu tekstil ile hazır giyim dalında bilinçli, hedefleri önceden saptanmış, makro açıdan ülke ekonomisine ve kalkınma hedeflerine uyum sağlayacak yatırımlar süratle geliştirilmiştir. Özellikle hazır giyim bu süratli gelişme içinde daha önce gelen tekstil alt sanayii dallarından biridir.

İhracatın sektörel dağılımına bakıldığında görüldüğü gibi tarım ürünlerinin ihracatımızdaki payı giderek azalmakta ve sanayi ürünlerinin payı artmaktadır. İlk olarak 1981 yılın-

(35) İSO, a.g.k., s.16.

(36) İSO, a.g.k., s.16.

sanayi ürünlerinin payı, tarım ürünleri payını aşmıştır.

TABLO-VII: İhracatın Sektörlere Göre Yüzde Dağılımı

	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
I. Tarım ve Hayvan.	67.4	59.4	57.4	47.2	37.3	32.8	24.5
II.Madencilik	5.4	5.9	6.6	4.1	3.0	3.3	3.4
III.Sanayi	27.2	34.7	36.0	48.7	59.7	63.9	72.1
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: DPT.

Tekstil sanayiinin ihracatımızdaki payı giderek artmaktadır. 1974 yılından 1983 yılına gelindiğinde tekstilin ihracattaki payı % 100'ün üzerinde bir artışla % 22.7'ye çıkmıştır. 1984 yılına ait veriler incelendiğinde tekstil ürünlerinin ihracatımızdaki payının en üst noktaya ulaştığı görülmektedir (% 26.2).

Tekstil sanayiinin ihracatındaki bu gelişmeler yanında, ihracatın yapısında da önemli gelişmeler ve değişiklikler olmuştur. 1980 yılına kadar en önemli döviz girdisi sağlayan pamuk ipliği, 1982 yılında yerini hazır giyim eşyasına bırakmıştı. 1976 yılında 160 milyon dolarlık pamuk ipliğine karşılık 43 milyon dolarlık hazır giyim eşyası ihraç edilmiştir. Bu miktarlar 1980 yılında sırasıyla 181 milyon ve 66,6 milyon dolar olarak gerçekleşmiş, 1981 yılında ise 231 milyon dolarlık pamuk ipliğine karşılık 201 milyon dolarlık hazır giyim eşyası ihracatı gerçekleştirilmiştir (37).

(37) Tekstil İşveren Dergisi, Ocak-1985, Sayı:82, İstanbul, s.25.

Hazır giyim eşyası ihracatı 1982 ve 1983 yıllarında da artış göstermiş ve sırasıyla 259.667 bin ve 393.231 bin dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir. 1984 yılında ise bu rakam 707.552 bin dolar olmuştur. Pamuk ipliği ihracatı ise 1982 yılında, bir önceki yıla göre biraz gerileme ile 218.278 bin, 1983'te 252.127 bin dolar ve 1984'de ise 282.268 bin dolar olarak gerçekleştirilmiştir (38).

Sanayii ürünleri ihracatında en büyük paya sahip olan tekstil sektörünün ihracat gelirleri, toplam ithalatın finansmanına 1975'de % 2,9, 1980'de % 5.4, 1983'de % 14 ve 1984 de % 17,2 oranında katkıda bulunmuştur (39).

Türkiye'nin toplam ihracatı ve sanayi ürünleri ihracatında tekstil ihracatının payına bakıldığında yıldan yıla artış kaydettiği gözlemlenmektedir.

Tekstil sanayiinin diğer alt sektörlerle baktığımızda hazır giyim ve pamuk ipliğinden sonra sırasıyla, halı, kilim, mefruşat, örme eşyası, sentetik ve suni liflerden iplikler, sair pamuklu dokuma, ham bez, sentetik ve suni dokuma ile diğer dokumacılık mamulleri takip etmektedir.

(38) Mete Doğruer, "Tekstil İhracatımızın Yapısal Analizi", III.Ulusal Tekstil Sempozyumu, Bursa, s.116.

(39) Mete Doğruer, a.g.k., s.116.

TABLO-VII: Türkiye'nin İhracatında Tekstilin Yeri

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Toplam İhracat	1.401	1.960.2	1.753	2.288.2	2.261.2	2.910.1	4.702.9	5.746	5.727,8	7.137
Sanayi Ürünleri İhracatı	502,9	595.8	585.8	621.3	785.1	1.047.4	2.290,1	3.429	3.658,2	5.144
Tekstil Ürünleri İhracatı	132.5	272.7	259.8	309.1	377.6	424,3	802.8	1.056	1.299,1	2.836
Tekstilin Toplam İhracat- taki Payı (%)	9.0	14.0	14.8	13.5	16.6	14.6	17.1	18.4	22.7	25.7
Tekstilin Sanayii Ürün- leri İhracatındaki payı (%)	26.3	45.7	44.3	49.8	48.0	40.5	35.0	30.8	35.5	37.7

Tabloda da görüldüğü gibi 1980 den 1984'e gelindiğinde hazır giyim ve pamuk ipliği ihracatı çok büyük rakamlara ulaşmıştır.

TABLO-VIII: Tekstil Ürünleri İhracatımızın Gelişme Seyri

MAMUL GRUPLARI	1980		1983		1984	
	M	D	M	D	M	D
İPLİK	61.9	198.4	126.1	389.2	173	482.1
Pamuk İpliği	58.5	181.2	90.2	252.1	100	278.8
Diğerleri	3.4	17.2	35.9	137.1	73	203.3
DOKUMA/ÖRME ÜRÜN.	7.0	116.9	41.3	340.6	42.9	381.0
Ham Pamuklu	1.5	6.7	4.8	15.6	9.8	30.9
Mamul Pamuklu	1.5	9.7	13	69.6	13.9	74.3
Sentetikler	1.3	7.5	9.6	51.1	4.5	50.8
Halı/kilim	1.1	83.9	2.5	163.8	3.0	180.9
Diğerleri	1.6	9.1	11.4	40.5	11.7	54.1
HAZIR GİYİM/KULLA.	8.5	109.2	52.3	569.2	54.5	972.9
Dokumadan Mamul	4.0	66.6	17.4	393.2	30.1	707.5
Örgü	1.4	16.2	5.6	66.4	9.0	163.5
Mefruşat	3.1	23.2	8.6	70.1	11.3	94.1
Diğerleri	-	3.2	20.7	39.5	-4.1	7.8
GENEL TOPLAM	77.4	424.5	219.7	1.299.1	270.4	1.836

Not: (M) Miktar (bin ton)

(D) Değer (milyon dolar)

Kaynak: Tekstil İşveren Dergisi, Ocak, 1985, Sayı:82, İstanbul, s.25.

Halı ve kilim ihracatı 1980 de % 358,5 artarak 83.9 milyon dolara ulaşmıştır. Bu rakam 1984'de 180.9 milyon dolara yükselmiş, 1985 de % 45,5 bir azalmayla 82 milyon dolara düşmüştür.

1980 yılında 23.2 milyon dolar olan mefruşat ihracatı 1981 yılında 41.7, 1982 de 56.8 ve 1983 de % 23.5 lik bir artışla 70.1 milyon dolara yükselmiş, 1983 de % 46 oranında artarak 137.1 milyon dolara ulaşmıştır.

Suni ve sentetik dokuma ihracatı 1980 yılında 7.5 milyon dolar iken 1983 de % 681 oranında artarak 51.1 milyon dolara yükselmiş, 1984 yılında ihracat bir miktar gerileyerek 40.8 milyon civarında olmuştur.

Türkiye'nin tekstil ürünleri ihracatının ülkelere göre dağılımı aşağıda tabloda verilmiştir ve OECD ülkeleri islam ülkeleri ve diğer Avrupa ülkeleri adı altında 3 başlık halinde toplanmıştır.

TABLO-IX: İhracatın Ülkeler İtibariyle Dağılımı

	1980		1981		1982		1983		1984	
	1000\$	%pay	1000\$	%pay	1000\$	%pay	1000\$	%pay	1000\$	%pay
A. OECD Ülkeleri	1.679	57.1	2.263	48.1	2.556	44.5	2.759	48.2	3.739	52.4
1. AMF Ülkeleri	1.251	43.0	1.502	32.0	1.755	30.6	2.010	35.1	2.731	36.3
-Batı Almanya	503	20.8	643	13.7	207	12.3	837	14.6	1.275	17.9
-Belçika-Lüksemburg	55	1.9	93	2.0	99	1.5	106	1.9	190	2.7
-Fransa	163	5.6	215	4.6	194	3.4	180	3.2	200	2.8
-Hollanda	84	2.9	95	2.0	104	1.9	140	2.5	191	2.5
-İtalya	219	7.5	246	5.2	327	5.7	422	7.4	501	7.0
-Danimarka	7	0.3	6	0.1	9	0.2	12	0.2	19	0.3
-İngiltere	104	3.0	147	3.1	189	3.3	247	4.3	260	3.7
-İrlanda	4	0.1	5	0.1	3	0.1	4	0.1	4	0.1
-Yunanistan	8	0.3	47	1.0	129	2.3	57	1.0	93	1.3
2. DİĞER OECD Ülkeleri	429	14.7	760	16.2	800	13.9	749	13.1	1.007	14.1
- ABD	127	4.4	267	5.7	251	4.4	231	4.0	269	5.2
-Japonya	86	1.3	35	0.8	43	0.9	36	0.6	36	0.5
-İsviçre	125	4.3	263	5.6	323	5.6	286	5.0	259	5.0
-Avusturya	53	1.9	95	2.0	98	1.7	88	1.5	126	1.3
-Diğerleri	85	2.9	98	2.1	83	1.5	105	1.8	119	1.7
B. İSLAM Ülkeleri	655	22.5	1.975	42.0	2.769	49.2	2.637	46.1	3.001	42.1
1. ORTADOĞU Ülkeleri	542	18.6	1.372	29.2	2.168	37.6	2.182	38.1	2.540	35.8
-İran	84	2.9	233	5.0	791	13.8	1.087	19.0	750	10.5
-İrak	134	4.6	559	11.9	610	10.6	319	5.6	934	13.1
-Suudi Arabistan	43	1.5	187	4.0	357	6.2	364	6.4	378	5.3
-Kuveyt	50	1.7	70	1.5	86	1.5	86	1.5	105	1.6
-Lübnan	72	2.5	85	1.8	111	1.9	120	2.1	102	1.4
-Suriye	120	3.5	129	2.8	63	1.1	58	1.0	61	0.9
-Ürdün	48	1.7	97	2.1	104	1.8	110	1.9	107	1.5
-Abudabi	1	.0	1	.0	6	0.1	4	0.1	3	.0
-Dubai	1	.0	4	0.1	14	0.3	16	0.3	20	0.3
-Bahreyn	2	0.1	2	0.1	1	.0	1	.0	-	.0
-Katar	0	0.0	0	0.0	3	0.1	7	0.1	8	0.1
-Umman	0	0.0	0	0.0	2	.0	-	.0	-	.0
-Kıbrıs (Türk) ^{ıt}	0	0.0	0	0.0	2	.0	2	.0	62	0.9
2. AFRİKA Ülkeleri	105	3.6	579	12.3	549	9.6	425	7.4	436	6.1
-Libya	60	2.1	441	9.4	234	4.1	185	3.2	142	2.0
-Mısır	20	0.7	72	1.5	145	2.5	70	1.2	140	2.0
-Cezayir	8	0.3	30	0.7	124	2.2	127	2.2	127	1.8
-Tunus	13	0.5	15	0.3	24	0.4	30	0.5	10	0.2
-Diğerleri	3	0.1	19	0.4	20	0.3	11	0.2	15	0.2
3. GÜNEY VE GÜNEYDOĞU Asya	7	0.7	23	0.5	61	1.1	30	0.5	24	0.3
C. DOĞU AVRUPA Ülkeleri	516	17.7	352	7.5	332	5.8	245	4.3	283	4.0
-Demokratik Almanya	21	0.7	5	0.1	23	0.4	1	.0	4	0.1
-Arnavutluk	9	0.3	6	0.1	-	.0	-	.0	-	.0
-Bulgaristan	12	0.4	9	0.2	17	0.3	20	0.4	24	0.3
-Çekoslovakya	72	2.5	15	0.3	26	0.5	9	0.2	11	0.2
-Macaristan	41	1.4	5	0.1	20	0.4	3	0.2	8	0.1
-Polonya	94	3.2	33	0.7	41	0.7	42	0.7	17	0.2
-Romanya	70	2.4	57	1.2	59	1.0	58	1.0	57	0.8
-SSCB	168	5.8	193	4.1	124	2.2	98	1.5	138	1.9
-Yugoslavya	25	0.9	25	0.5	20	0.4	15	0.3	22	0.3
GENEL TOPLAM	2.910	100	4.702	100	5.745	100	5.727	100	7.133	100

* : 1980 ve 1981 Yıllarında ÜMMAN ve KATAR Dahil.

ıt : 1982 yılına kadar dış ticaret istatistiklerine dahil değildir.

KAYNAK: DPT Yıllık Dış Ticaret Raporları

Tekstil ihracatında AET içinde en büyük payı B.Almanya oluşturmaktadır. B.Almanya'ya yapılan tekstil ihracatı toplam tekstil ihracatınının 1983 de % 29.6'sını, 1984 de % 36.6 sını ve 1985'de % 32.1'ini oluşturmaktadır. B.Almanya'yı İran, Irak, İngiltere, İtalya ve ABD takip etmektedir. Tekstil ürünlerinin ihraç edildiği diğer ülkeler yukarıda verilen tabloda gösterilmiştir.

Türkiye, bilindiği gibi AET'nin kota uygulamalarını sertleştirmesi nedeniyle son yıllarda yeni pazarlara açılma çabasını sürdürmektedir. Konjonktürel olarak İran ve Irak'a yapılan ihracatta önemli artışlar olmuştur. Diğer Körfez ülkeleride Türkiye'nin önemli bir tekstil pazarı durumundadır. Son yıllarda Kuzey Afrika Ülkeleri (özellikle Libya ve Cezayir) ve Çin Halk Cumhuriyeti de önemli alıcılar durumuna gelmişlerdir. ABD'de Türk tekstil ürünleri için önemli pazar olma niteliğindedir. Ama bu ülkenin tekstil ihraç ürünlerine getirdiği kısıtlamalar, bu pazar hakkında endişe duyulmasına neden olmaktadır. Türkiye'nin tekstil ihracatında Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Bloku ülkeleri de önemli bir pazar potansiyeli olarak düşünülebilir.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz.

- Türkiye'nin toplam ihracatı içinde, sanayi ürünlerinin payı ve sanayi ürünleri ihracatı içinde tekstil ürünlerinin payı giderek artmaktadır.

- Türkiye'nin toplam tekstil ihracatının % 52 ye yakın kısmı AET ülkelerine yapılmaktadır.

- AET ülkelerine yapılan tekstil ihracatı, değer olarak her yıl yaklaşık % 25 dolayında artmaktadır.

- AET'ye yapılan toplam ihracatın yaklaşık % 36'sını tekstil ürünleri oluşturmaktadır.

III.4. V.BEŞ YILLIK KALKINMA PLANINDA TEKSTİL SANAYİİ

V.Plan döneminde gelişmenin ana unsurlarından biri imalat sanayii olacaktır. Gelişmenin hızlanmasına paralel olarak ortaya çıkacak iç talep artışlarının sektörün ihracatın, olumsuz yönde etkilememesi için, teşvik ve kur politikaları ile ihracat faaliyetlerinin avantajlı olmaktan çıkması önlenecektir.

İmalat sanayiinde bu plan döneminde hızlı üretim artışı beklenen başlıca sektörler; gıda, tekstil, petro kimya, çimento, demir-çelik, tarım makineleri, elektrikli makineler ve ulaşım araçlarıdır. Plan dönemi içinde dokuma ve gübre sektöründe rehabilitasyon, demir-çelikte büyük tevsiî yatırımları yapılacaktır (40).

(40) DPT, "V.Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Sektörel Gelişmeler", 1985-1989. V.Beş Yıllık Destek Çalışmaları:2 Yayın No:DPT:1975, Ocak-1985, s.48.

a) Hedefler

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planından aynen alınmıştır.

282. Beşinci plan döneminde sektörün yurt içi talebi ortalama yüzde 4.3 artacaktır.

283. Pamuk dışında dokuma ve giyim sanayii ihracatının yılda ortalama % 13,8 artması hedef alınmıştır.

284. İç talepte ve ihracatta öngörülen gelişmeleri karşılayabilmek için dokuma ve giyim sanayii toplam üretiminin yılda ortalama % 6,9 artması öngörülmüştür.

285. Planlı dönemde başlıca mallarda yurt içi talep üretimle karşılanır duruma geldiğinden plan döneminde önemli bir ithalat beklenmektedir.

b) İlkeler ve Politikalar

286 (1) Dokuma ve giyim sanayii ihracata dönük olarak geliştirilecek ve rekabet gücü dönük olarak geliştirilecek ve rekabet gücü arttırılacaktır.

(2) Sektörün uzun dönemli istikrarlı bir dış pazara ihtiyaç göstermektedir. İhracatta AET ve Orta Doğu Ülkelerindeki piyasa etkinliklerimizi koruma yanında yeni pazarlara girme çabası desteklenecektir.

(3) AET'nin bu sektördeki ihracatımıza koyduğu kısıtlamaların bertaraf edilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

TABLO-X: V.BYKP'da Dokuma ve Giyim Sanayii Üretimi (1)

D: Milyon TL.
1983 Yılı Fiyatlarıyla

Mallar	1978 Gerçekleşme		1983 Gerçekleşme	
	Miktar	Değer	Miktar	Değer
Pamuk (t) (1)	475000	118750	520000	130000
Pamuk İpliği (t)	335000	192592	343200	197305
Pamuklu Dokuma (bin m.)	833330	130832	924080	145080
Yünlü Dokuma (bin m.)	54000	128412	49400	117473
Halı (bin m ²)	6594	63421	7723	74280
Diğerleri		110133		140793
Toplam		(551548)		(607626)
Hazır Giyim Hazır Eşya (t) (1)		1992703		249242
İhraç edilen iplik üretici fiyatı ile		49524		83301
GENEL TOPLAM		793775		940169

1984 Tahmin		1989 Plan Hedefi		Yıllık Artış %	
Miktar	Değer	Miktar	Değer	1978-83	1984-89
50700	126750	550000	137500	1.8	1.6
346910	199348	440000	252956	0.5	4.8
945639	148465	1189756	186792	2.1	4.7
51870	123347	70733	168203	-1.8	6.4
8030	77232	15461	148704	3.2	14.0
	153412		180925	5.0	5.5
	(629206)		(822124)	2.0	5.5
	288878		478454	5.9	10.6
	1009719		1410397	3.4	6.9

TABLO-XI: V.BYKP'da Dokuma ve Giyim Sanayii
İhracatı (1)

D: Milyon TL.
1983 Yılı Fiyatlarıyla

<u>MALLAR</u>	<u>1978 Gerçekleşme</u>		<u>1983 Gerçekleşme</u>	
	<u>Miktar</u>	<u>Değer</u>	<u>Miktar</u>	<u>Değer</u>
Pamuk (t)(1)	309000	86026	164269	45739
Pamuk ipliği (t)	80057	50584	90294	56484
Pamuk Dokuma (bin m.)	16850	4391	89502	23321
Hali (bin m ²)	815	7867	903	35944
Diğerleri		5170		51840
Toplam		(154038)		(213328)
Hazır giyim, hazır eşya (t)(1)		19265		121614
Genel Toplam		173303		334942

<u>1984 Tahmin</u>		<u>1989 Plan Hedefi</u>		<u>Yıllık Artış %</u>	
<u>Miktar</u>	<u>Değer</u>	<u>Miktar</u>	<u>Değer</u>	<u>1978-83</u>	<u>1984-89</u>
200000	55680	200000	55680	-11.9	-
91000	56930	94230	58950	2.2	0.7
95000	24757	161528	42094	7.0	11.2
1000	39805	2162	86047	35.5	16.7
	64988		99592	5.8	8.9
	(242160)		(342363)	6.7	7.2
	165772		386653	44.6	18.5
	407932		729016	14.1	12.3

(1) Çırçırılama ve dokuma sanayilerinin tamamı ile hazır giyim ve konfeksiyon sanayiinin bir kısmı dahildir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TÜRK TEKSTİL İHRACATININ SORUNLARI

IV.1. İÇ SORUNLAR

Türk tekstil ihracatının iç sorunları, üretim safhasındaki sorunlar, kalite sorunu, pazarlama sorunu ve finansman sorunu olarak 4 ana başlık altında incelenmeye çalışılacaktır.

IV.1.1. ÜRETİM SAFHASINDAKİ SORUNLAR

Dışa bağımlı olarak kurulan tekstil sanayiimizin en önemli sorunlarından birisi üretim sorunudur. İhracatta başarıya ulaşmak, herşeyden önce maliyeti düşük ve kalitesi yüksek, teslimatı gecikmesiz ve pazarla yakın diyalogu gerektirmektedir. Bu nedenle bu sektörün sorunlarını geniş olarak incelemek ve çözüm yolları aramak gerektiğine inanıyorum.

Tekstil sanayiimizin üretim sorunları arasında önemli bir yeride hammadde tutmaktadır. Pamuk ihracatında uygulanan fonla pamuğun ham olarak ihracatından çok, sanayii ürünü olarak ihracını sağlamak amaçlanmaktaydı. Oysa bunun yanlış

bir metod olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü iç piyasada belirlenen düşük pamuk fiyatları, pamuk ipliği üretimini çok kârlı hale getirmiş ve bunun sonucu olarak geçen yıllarda bu sahada büyük bir yatırım faaliyetini tahrik etmiştir. Oysa bu sunî kârlılıktı ve uzun sürede bunun zararını yine bu sektör çekecekti. Uygulanan 40 sentlik fon 25.000 iğlik fabrikada yaklaşık 2 milyon dolar karşılığı havadan bir kâr sağlamakta, bunun sonucu pamuk ekimi cazip olmaktan çıkarılmaktadır. Pamuğun iç piyasada azalmasını önlemek amacıyla uygulanan bu fon, ithali serbest ve gümrüksüz olan pamuğun ithalini de cazip olmaktan çıkarmıştır. Çünkü sıfır gümrük dahi ithal pamuğu en az 40 sent yerli pamuğa göre pahalı yapmaktaydı. Aynı şekilde yanlış uygulamalar sentetik ve yünde de mevcuttur. Bu durum ayrıca AET ve ABD'de tekstil ihracatımızda aleyhimize kullanılan bir konu halini almıştır. Hükümetimiz isabetli bir kararla bu fonu 5 sente indirmiştir(41).

Diğer bir sorunda istihdam sorunudur. Her gelişmekte olan ülkede olduğu gibi , Türkiye'de de tekstil sanayii yalnızca döviz kazandıran veya döviz istihdam eden bir faaliyet dalı olmayıp, artan nüfusa istihdam imkanı hazırlayan bir alandır. Hükümetimizin 1985 yılında yürürlüğe koyduğu Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) açısından sektörümüzün önemi büyüktür. Bu bölgelerde kısa sürede üretim faaliyetine girebilecek ve geniş istihdam hacmi yaratabilecek hemen hemen

(41) Mete Doğruer, a.g.k., s.118.

tek olanak tekstil sektörüdür. Ne varki bu bölgelerde tekstil yatırımı için gerekli alt yapı, özellikle ulaşım ve telekominikasyon sorunları çözülmelidir.

Tüm sanayii kollarında olduğu gibi tekstil sanayiimizde de en önemli istihdam sorunu kalifiye, orta kademe eleman teminidir. Dolayısıyla produktivite düşüklüğünün sebebi işçilerimizin tembelliği değil, teknik bilgi ve beceri eksikliği olduğu açıkça ortadadır. Bunu çözmek için işgücüne belli bir eğitim verildikten sonra bir sürede pratik eğitimin verilmesi gerekir. Bu eğitimi sanayiimiz kendisi hazırlayabilir. Daha akılcı bir çözüm yoluda Batı ülkelerinde olduğu gibi sanayii ve okul ilişkilerinin yoğunlaştırılmasıyla, teorik bilgiler kazanıldıkça bunun pratik bilgiler haline dönüştürülmesidir.

Yukarıda değinilen üretim safhasındaki sorunların yanında, bu aşamada önemli olan maliyet ve teknoloji sorunlarını da alt başlıklar altında incelemekte yarar vardır.

IV.1.1.1. Maliyet Sorunu

Tekstil sanayiimizin üretim safhasındaki en önemli sorunlarından birisi maliyetlerin yüksek olmasıdır.

Son yıllarda ülkemizdeki tekstil ürünleri üretiminin maliyet yapısı büyük ölçüde değişmiştir. Maliyetler içinde işçiliğin payı % 20 nin altına düşerken, hammadde maliyetleri büyük boyutlara ulaşmıştır. Su, enerji ve taşıma mali-

yetleride her geçen gün artmaktadır (42).

Daha önceki yıllarda tekstil sanayiinde, enerji giderleri üretim maliyeti içinde ihmal edilir ölçüdeyken bu gün işçilikle başabaş noktaya gelmiştir. Halen Avrupa'da ortalama 3,6 sent/kwh olan elektrik fiyatı ülkemizde 7,9 cent/kwh'a, 17 sent/litre olan fuel-oil fiyatı 21 sent/litre'yi bulmuştur. Buda entegre bir yün işletmesinde maliyetimizin Avrupa'ya göre % 5-6 kat daha pahalı olmasına yol açmaktadır.

Burada şunu açıklamak gerekir. Avrupa Türk tekstilinin hükümetçe sübvansede edildiğini iddia etmektedir. Oysa bir kamu kuruluşu olan TEK ve Petrol Ofisi'ni tekstil sanayimiz sübvansede etmektedir.

IV.1.1.2. Teknoloji Sorunu

Türk Ekonomisinin döviz darboğazına girdiği dönemlerde, ileri teknoloji transferi sağlayamayan tekstil firmaları kaliteli ve ucuz üretim yapamama durumuyla karşılaşmışlardır. Bugün Türkiye'de 1983 verileriyle tekstil makineleri ve otomatik dokuma tezgahları şeklindedir (43).

(42) Güngör Başer, "Tekstil Sanayiinin Sorunları ve Çözüm Önerileri", Türk Tekstil Sanayiinin Yapısı ve İhracatta Karşılaşılan Üçlükler Semineri, 26-29 Kasım 1985, İstanbul, s.18.

(43) Orhan Pazarcık-İdil Doğan Tunç, a.g.k., s.5.

Sonuç olarak Türk tekstilinde üretim teknolojisinin yavaş benimsendiği, verimlilik düzeyinin düşük olduğunu söylemek mümkündür. Bu sektörün ihracata yönelik çalışması için, modernizasyona ve yeni teknoloji uygulamasına geçmesi zorunludur. İnsan faktörü de gözönüne alınacak daha önce de değinildiği gibi işgücünün eğitilmesi ve verimli hale getirilmesi zorunlu görülmektedir.

Bir sektörde teknolojik yeniliklerin uygulanması için ilk koşul, sektörün yenilikleri gerçekleştirme konusunda teşvik edilmiş olmasıdır. Türkiye'de tekstil sektörüne 1930'lardan itibaren gerekli teşvikler verilmiştir. Ancak karmaşık bir üretim yapısına sahip olan tekstil makinalarının Türkiye'de üretilmemesi nedeniyle bu makinaları ithal yoluyla satın almıştır (44).

Bu gün tekstil firmalarının sahip olduğu teknoloji düzeyini dünya standartlarına ulaştırmak için öncelikle, yabancı sermaye ile işbirliği yapılarak Türkiye'de tekstil makinaları üretimine geçilmesi önerilebilir.

IV.1.2. KALİTE SORUNU

Tekstil sektöründe dış piyasada zaman zaman kalite sorunu oldukça önemli boyutlara ulaşmaktadır. Özellikle kısa vadeli planlarla çalışma zorunluluğu kalite sorununun artmasına neden olmaktadır.

(44) Güngör Başer, a.g.k., s.10.

Tekstil ürünlerimizin kalitesi dış standartlara göre daha düşük durumdadır. İç piyasada kalitenin ikinci derecede bir sorun olması işletmeleri daha iyi bir kaliteye zorlamaktadır.

Ancak Türk tekstil sanayii son yıllarda, dış pazarlarda zorlanmasıyla, kalite konusuna daha fazla önem vermeye başlamıştır. Yinede tekstil ürünlerimizin genelde yüksek kalitede olduğu söylenemez.

Türk tekstil ürünlerinin kalitesi maliyet ve eğitim faktörlerinin etkisi altındadır. Yüksek vasıflı hammadde sağlamadaki güçlükler ve bunun maliyeti, tekstil işletmelerimizin büyük bir çoğunluğunun düzensiz yapısı, bilgi ve kalite geleneğinin eksikliği düşük maliyetle yüksek kalite sağlamayı güçleştiren etkenlerdir (45).

IV.1.3. PAZARLAMA SORUNU

İhracata konu olan ürünlerin dış pazarlarda rekabet gücünü kısıtlayan temel sorunlardan biri ve en önemlisi pazarlamadır. Pazarlama işlemlerinin sadece üretimden sonraki çalışmaları kapsamadığı, aynı zamanda üretim öncesinde de bu tür faaliyetlerin sürdürüldüğü bir gerçektir.

Uygulanacak pazarlama politikası tüm sanayii ürünleri açısından önem taşımakla birlikte, moda, tüketici alışkanlıkları ve mevsim gibi birçok değişikliklerden etkilenen

(45) Güngör Başer, a.g.k., s.15.

tekstil ürünleri açısından da önemli kazançlar sağlayacaktır. Tekstil ürünlerinin ihracatında böylesine bir pazarlama politikası izlenmesi ile, bu endüstri dalına yeni yatırımların yapılması cesaretlenecektir. Dolayısıyla kalkınmakta olan Türkiye'nin büyük ölçüde döviz ihtiyacının sağlanmasına neden olacaktır.

Gerek tekstil endüstrisindeki fiziksel dengenin (iplik-dokuma-konfeksiyon sanayiindeki denge) sağlanması ve gerekse döviz darboğazının bir ölçüde de olsa bile çözümlenmesi isteniyorsa pazarlama ve özellikle uluslararası pazarlama geliştirilmeli ve tüm tekstil endüstrisindeki faaliyetler buna paralel olarak sürdürülmelidir.

Rekabetçi durumda olduğumuz tekstil endüstrisi ürünlerinin ihracatındaki gelişim, hazır giyim ve dokumaya yöneldiğinde, bu ürünler için uluslararası pazarlamanın daha hassasiyetle takip edilmesi gerekecektir. Hatta yatırım projelerinin, ileriye dönük araştırmalar ışığı altında hazırlanması zorunlu olacaktır. Tekstil sektöründe böyle bir çalışma yapıldığında aynı tip problemlerle karşılaşılmayacaktır.

Genelde tekstil endüstrisinde üretim öncesi ve sonrası birçok uluslararası pazarlama fonksiyonları mevcuttur. Bunlardan önemlilerini şöyle sıralayabiliriz.

- Ürün seçeminin yapılması,
- Pazar araştırmasının yapılması,
- Dağıtım kanallarının seçilmesi,
- İhraç fiyatlarının tesbiti,
- Dış pazarlarda satışların teşvikidir.

IV.1.4. FİNANSMAN SORUNU

Sanayi ihracatı içinde büyük paya sahip olan tekstil sektörümüz, özellikle finansal yönden önemli sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu sorunlar genelde imalat sanayiinin karşılaştığı sorunlardan büyük farklılıklar göstermemektedir.

Alınan son ekonomik önlemler sonucunda yüklenen faiz hadleri tüm sektörlerde olduğu gibi tekstilde de kredi maliyetlerini yükseltti. Daha önceleri faiz hadleri düzeyinin sürekli olarak enflasyonun altında seyretmesi ile kârlı bir durum gösteren kredi kullanımı, bu eğilimin tersine dönmesiyle birlikte tekstil üreticisi firmaları zor durumda bıraktı. Bugün şirketlerin tüm finansman kaynakları içinde borçlanmanın payı % 70 dir (46). Genelde tekstil sanayiinin özkaynaklarının düşük düzeylerde olduğu bilinmektedir. Bu ekonomide gerçekleşen belli değişimlere firmaların uyum göstererek gerekeni yapmaları engellenmektedir.

(46) Kemal Varol, a.g.k., s.7.

Özellikle emek-yoğun bir sektör olan tekstilde, işletme sermayesi sıkıntısı çok yüksek düzeydedir. Kapasite kullanımındaki düşmenin en önemli neden olan finansman sıkıntısı, maliyeti çok yüksek olan kredilerle karşılanması olanaksız görülmektedir. Buda gerek istihdam, gerek üretim, gerekse ihracat açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Uygulanmakta olan para ve maliye politikaları sonucunda iç tüketimin kısılmasıyla ortaya çıkan talep daralması sanayicileri ihracata yöneltmektedir. Fakat üretimin ve ihracatın arttırılabilmesi için, sanayiinin mevcut yapısının ihracata uyumlu hale getirilebilmesi ve ihracata dönük yatırımların gerçekleştirilebilmesi için finansmana ihtiyaç vardır. Her ne kadar ihracata verilen kredilerin faiz oranları, piyasa faiz oranlarının çok altında ise de, özellikle Merkez Bankası'na yapılan başvuruların geç işlem görmesi ve uygulamada çıkan bir takım aksaklıklar, tekstil sanayiinin finansman ihtiyaçlarının karşılanmasında sorunlara tam çözüm getirebilmesini sağlayamamaktadır. Özellikle ihracatta yapılan bağlantıların, verilen taahhütlerin zamanında yerine getirilmesi çok büyük önem taşımaktadır. O nedenle tekstilde ihracatın finansmanına yönelik önlemlerin derhal alınarak uygulamaya konulması ivedilikle halledilmesi gereken bir konudur.

Finansman sorununun çözümü, temel olarak tekstil firmalarının özkaynaklarını arttırmaya yönelmelerinden geçiyor. Ancak bu, kısa sürede çözümlenebilecek bir konu de-

ğildir. Çünkü genel olarak tekstil sanayiimizin aile şirketleri biçiminde olan yapısı, çok ortaklı anonim şirketlerinin oluşmasına izin vermemektedir. Sermaye arttırımına gitmede ilk akla gelen çözüm, tahvil piyasasını geliştirerek hisse senedi çıkarılması şeklinde olabilir.

Fakat, tekstil sektörünün özkaynaklarını arttırabilme olanakları daha uzun vadede gerçekleşebilecek bir olaydır. Bu nedenle ihracatımız içerisinde büyük paya sahip olan bu sektörün, finansman sorunlarının çözümünde kısa vadede sonuç verecek önlemlerin alınması gerekmektedir.

Bu önlemleri ise şöyle sıralayabiliriz.

- Üretici ve ihracatçı tekstil firmaların hammadde-lerini dünya fiyatları düzeyinde ve Türkiye'den elde edilmesi sağlanmalıdır.

- İhracata dönük kapasitelerin yaratılabilmesi için yatırıma yönelmek isteyen sanayicileri özendirerek ilave teşvik önlemleri alınmalıdır.

- Tekstil sanayicisi emrine, yabancı ülkelerle girecekleri alım-satım işlemlerinde, uygun şartlara sahip olabilmeleri için avans döviz verilmelidir.

- Özellikle ihracat kredilerinde taahhütlerin zamanında yerine getirilmesini sağlayabilmek için, merkez bankası ve diğer bankalarca yapılan işlemlerin çok kısa sürelerde tamamlanması gerekir.

Tekstil sektöründe finansman sorununu çözebilecek kısa ve uzun vadeli önlemler planlı bir şekilde alınarak uygulanırsa, bu sorun kolaylıkla giderilebilecektir.

IV.2. DIŞ SORUNLAR

Son 40 yıllık dünya ticaretindeki uygulamalara baktığımızda bir yandan dünya ticaretinin serbestleştirilmesi yönünde GATT sisteminin uygulamaya konulduğunu öte yandan da neo-merkantilizm olarak niteleyebileceğimiz himayecilik eğilimlerinin canlandığını görüyoruz. Özellikle batılı endüstrileşmiş ülkeler geliştirmekte olan ülkeleri serbest ticaretin kurallarını damping ve sübvansiyonlarla bozduklarını ileri sürerek haksız rekabete karşı anti-damping ve kota sınırlamaları uygulamalarına gitmişlerdir.

Oysa bizim gibi ülkelere ticarete mukayeseli üstünlükler teorisini empoze etmektedirler. Kendileri ise mutlak üstünlükler teorisini uygulamaktadırlar. Oysa her alanda mutlak üstünlüğe bile sahip olsalar emek yoğunluğu her türlü ileri teknoloji uygulamalarına rağmen en fazla olan tekstil sektörünü geliştirmekte olan ülkelere mukayeseli üstünlükler teorisi çerçevesinde bırakmak istememekte ve geliştirmekte olan ülkelerin teknoloji, organizasyon makina parkı dezavantajlarını şimdilik sübvansiyon damping ve diğer yollarla aşma çabalarını haksız rekabet olarak görerek karşı tedbir alma yoluna gitmektedirler.

O halde özellikle batılı ülkelerin pamuklu tekstil ürünleriyle ilgili olarak kendi koydukları ekonomik kurallarını niçin çiğnediklerini bu alandaki sorunlarımızı son kırk yıllık gelişmeler çerçevesinde ele alacağız daha sonra bunu aşmanın yollarını araştıracağız.

IV.2.1.DÜNYA TİCARETİNİN SERBESTLEŞTİRİLMESİ YA DA GATT SİSTEMİNİN GELİŞİMİ VE SORUNLARI

İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden hemen sonra dünya ticaretini serbestleştirmek yönünde hem evrensel (GATT) hem de bölgesel (AET) mahiyette gelişmeler oldu.

IV.2.1.1. GÜMRÜK TARİFELERİ VE TİCARET GENEL ANLAŞMASI (GATT)

Dünya ticaretinde özellikle Birinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda dumping sorununun gündemde kalışı İkinci Dünya Savaşının hemen akabinde GATT çerçevesinde uluslararası kurallar konulmasını gerektirmiştir. 1 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe giren GATT anlaşmasının I.maddesi tarifelerinin yavaş yavaş kotalarınsa hemen kaldırılarak dünya ticaret sisteminin serbestleştirilmesini öngörmektedir. Aynı yıllarda kurulan IMF, Dünya Bankası ve GATT ülkelerde tüm istihdam istikrarlı döviz kurları ve serbest ve genişleyen ticaretin başarılmasını hedef alan düzenlemeler içindeydiler. Anlaşmanın VI.maddesi antidamping ve telafi edici vergilerle ilgili hükümler ortaya koymaktadır. Ancak sözleşmenin yürür-

lüğe girdiği ilk yıllarda anlaşmanın bağlayıcı nitelikler taşınamaması anti-dampingle ilgili hükümlerin uygulanmasında tam bir başarı sağlanmamasına neden olmuştur. Nihayet 1962-1967 Kennedy Round görüşmeleri sonucu anti dumping yasası tarife dışı bir engel şeklini almış ve GATT'ın VI. maddesinin uygulanmasına ilişkin Anti-damping kodu düzenlenmiştir. Adıgeçen kodla ülkeleri bağlayıcı nitelikte hüküm ve prosedür geliştirilmiştir.

Bu gelişmelere rağmen bu kezde ABD'ye diğer GATT'a bağlı bazı ülkelerin yasama meclislerinde bu yeni durum onaylanmadığı için anti-damping ve anti subvansiyon uygulamaları uluslararası bir bütünlük kazanamamıştır. Bu kezde 1973'den 1979'sonuna kadar süren Tokyo Round görüşmeleri sonucu ülkelerdeki uygulama farklılıkları geniş olarak giderilmiş ve subvansiyonlar ve telafi edici önlemlerle ilgili GATT'ın VI. XVI. ve XXIII. maddelerinin yorum ve uygulanması "subvansiyon ve telafi edici vergiler kodu" altında anlaşmaya varılmıştır. Anti-damping ve telafi edici vergiler arasındaki benzerlikler gözönüne alınarak 1967 Anti-damping koduyla yeniden düzenlenmiş ve bu düzenlemede subvansiyon ve telafi edici vergiler koduyla uyum sağlanmıştır.

Ülkemiz karşılaştığı dumping yaptığı iddiaları karşısında ABD ile aramızda gösteren anlaşmazlık sonucu GATT'ın "subvansiyonlar kodu" nu yani Gümrük tarifeleri ve ticaret genel anlaşmasının VI, XVI ve XXIII maddelerinin yorumu ve uygulanması ile ilgili anlaşmayı 27.2.1985 tarih ve

85/9155 sayılı kararla onaylamıştır. Ve 1.3.1985 tarih ve 18681 sayılı Resmi Gazete'de anlaşma yayınlanmıştır.

GATT'ın ithalat kısıtlamalarını azaltma ilkesi yalnızca gümrük tarifelerini değil miktar kısıtlamalarını yani kotalarında kapsamaktadır. Prensip olarak kotaların kaldırılmasını benimsemiştir. GATT'da tarife dışı ticaret engellerinin zararlı etkilerini kabul etmekle beraber buna rağmen eğer bir ülke himayeciliğine gidecekse bunun için GATT'ın öngörüsü miktar kısıtlamaları yerine tarifeler şeklinde olmasıdır. Miktar kısıtlamalarına sadece uluslararası para rezervlerinde ciddi düşüşü önlemek, az gelişmiş ülkelerin ödemeler bilançosu açıklarını karşılamak, yerli tarım programlarını desteklemek için izin verilmiştir.

Uygulamada 1960'lı yıllarda endüstrileşmiş ülkeler tarım dışı miktar kısıtlamalarını önemli ölçüde kısıtlamışlarsa da, aynı yıllarda ve özellikle de 1970'li yılların ortalarından itibaren az gelişmiş ülkelerin ihrac ettikleri tekstil konfeksiyon, çelik, ses ve müzik aletleri gibi malların ithalatını yeniden kotalarla sınırlamaya başlamışlardır. Ancak bunlar tek yönlü uygulamalar olmayıp karşılıklı anlaşmalara dayanan piyasa paylaşma anlaşmaları veya gönüllü ihracat kotalarıdır. Kuşkusuz bu durum birden ortaya çıkmamıştır. 1950'lerde Japon tekstil ihracatına ithalatçı ülkelerin (özellikle ABD) getirilen kısıtlamalar daha sonra kısa ve uzun dönemli pamuklu tekstil anlaşmalarına dönüştü-

rülmüş ve GATT kurallarına ilk kapsamlı sapmayı getiren bu anlaşmaların himayeci etkileri 1973 tarihinde uluslararası tekstil ticaretine ilişkin çok elyaflılar anlaşmasının (MFA) yürürlüğe girmesine kadar sürmüştür.

IV.2.1.2. DAMPING VE GATT SİSTEMİNDE HAKSIZ REKABETE KARŞI ÖNLEMLER

GATT sözleşmesine göre dumping normal değer altındaki fiyatlar ile yapılan ithalatın gerek miktar gerekse satış şartları açısından ithalatçı ülkedeki üreticiler aleyhine artış göstermesidir. Bunun ekonomik anlamı ise fiyat farklılaştırması şeklinde tanımlanabilir. Şöyle ki;

- İhracatçıların dış pazarlara, kendi yerel pazardaki fiyatından çok daha düşük fiyatla satış yapması veya
- Değişik ülkelerde değişik fiyatlarla satış yapması dumpingdir.

GATT kurallarına göre üye ülkelerden birisi kendi ihracatçısına ihraç ettiği mala sağladığı dolaylı ve dolaysız teşviklerle dünya fiyatları altında ihraç yapmasını sübvansiyonla sağlayarak başka ihracatçı veya ithalatçı ülkelerin endüstrilerini zarara sokarsa haksız ticari faaliyette bulunmuş sayılır. İthalatçı ülkelerde kendi endüstrisini ve bozulan fiyat yapısını korumak için "Telafi edici Vergi" koyabilir.

GATT sözleşmesi haksız ticari faaliyetlerle karşı karşıya kalan ülkelere anti-dumping ve telafi edici vergi

soruşturması yapabileceklerini öngörmektedir (Madde:VI). Soruşturmada telafi edici vergi yabancı hükümetlerin sağladığı sübvansiyonlara anti-damping soruşturmaları daha yaygındır.

AET'de Anti-damping ve Telafi Edici Vergi Uygulamaları

i) Korumacı Önlemler

Korumacı önlemlerin arttığı AET'da uygulamaları dört alanda olmaktadır. Bunlar;

Anti-damping, telafi edici vergiler, 288/82, 1765/82 ve 1766/82 nolu tüzüklere göre ithalatın kısıtlanmasını içeren korumacı önlemler ve ABD'nin bölüm 301 soruşturmasını model alan 2641/84 sayılı tüzük çerçevesinde, yerel üreticilere rakip üreticilerin üçüncü ülke pazarlarındaki yasa dışı faaliyetlerini kapsayan yeni ticari politika aracı ve teknik engeller ve benzeri görünmez engellerdir.

Bu önlemlerden en çok uygulanan anti-damping alanında olanıdır.

ii) Önlemlerin Yürütülmesi

Anti-damping ve telafi edici vergi mevzuatına ilişkin tüzükte komisyon, Bakanlar Konseyi ve üye ülkeler arasında görev taksimi yapılmıştır. AET'de temel yasama ve karar verme organı olan Bakanlar Konseyi nihai karar organıdır. Bir de soruşturmada koordinasyon görevini yapan Danışma Komitesi vardır.

GATT anlaşmasını imzalayan veya imzalayan tam ülkelere göre aynı şekilde uygulanan AET mevzuatına göre antidamping soruşturmasının başlaması için,

- Topluluğa ithal edilen malın fiyatının benzerlerinin normal değerinden düşük olması,

- İthal edilen ürünün AET'de kurulmuş bir endüstriye maddi zarar vermesi veya benzer bir endüstrinin kuruluşunu gerektirmesi,

- Topluluğun menfaatinin müdahaleyi gerektirmesi gerekli kılmaz.

GATT mevzuatına paralel bir şekilde AET mevzuatına göre normal değer ihracatı yapan veya menşe ülkede tüketime konu olacak benzer bir ürün için normal ticari işlemler çerçevesinde reel olarak ödenmiş veya ödenecek mukayese edilebilir fiyattır. Yani normal değer tespitinde temel alınacak fiyat ihracatçı veya üretimin gerçekleştirildiği ülkede benzer ürün için fiilden ödenen veya ödenebilir mahalli fiyattır.

İhraç fiyatının belirlenmesi genel olarak normal değer hesaplanmasından daha kolaydır. İhraca fiyatını AET'ye ihraç amacıyla satılan ürün için ödenen veya ödenebilir fiyat olarak kabul edilmektedir. Damping durumunun tesbitinde AET'ye ithal olunan ürünün normal değeriyle ihraç fiyatı arasında bir karşılaştırma yapılır. Damping marjı normal değerle ihraç fiyatı arasındaki marjdan oluşur.

Dampingly ve sübvansiyonlu, ithalat hacmi ve fiyatlar AET'nin ithalatında uğranılan zararların tesbitinde en önemli unsurdur. Bunun yanısıra üretim miktarı, kapasite kullanımı, satışlar, piyasa payı, fiyatlar, kârlar, yatırım hasılatı, nakit girişi, istihdam hacmi gibi ekonomik etmenler de zarar durumunu ortaya koymakta gözönüne alınır. Mamafih zarar durumunun saptanmasında en önemli ölçüt damping marjıdır. Genellikle de AET'nin uyguladığı anti-damping miktarını aşmaz.

AET mevzuatına göre şikayeti AET içindeki herhangi bir endüstri dalına mensup bir özel veya tüzel kişi ya da herhangi bir birlik yapabilir.

ABD'de Korumacı Önlemler ve Anti-Damping Mevzuatı

i) Korumacı Önlemler

ABD dünyada liberal ticaret politikasının öncülüğünü yapmakla birlikte korumaya ilişkin birçok yasaları bulunmaktadır. Bu alandaki iki tür yasadandır söz etmek mümkündür. Haksız ticari faaliyetlere ilişkin yasalar ve haksız ticari faaliyetleri kapsamayan yasalar.

Haksız Ticari Faaliyetlere İlişkin Yasaları

Anti-Damping, telafi edici vergiler, ABD ticari markaları, patentleri ve telif haklarının ihlalini içeren bakım 337 soruşturmaları ve ABD üreticilerine rakip üreticilerinin haksız ticari faaliyetlerini içeren bakım 301 soruşturmaları.

Haksız Ticari Faaliyetleri İçermeyen Yasalar

- GATT'ın XIX.maddesinin model olarak alındığı menşe ülke gözetmeden herhangi bir ürünün ithalatındaki artış nedeniyle ABD'deki üreticinin zarar görmesini içeren emniyet hükmü (Bölüm 201).

- Hükümet programını bozabilecek tarım ithalatını içeren bölüm 22 soruşturmaları,

ii) Önlemlerin Yürütülmesi

ABD'de anti-damping ve telafi vergi soruşturmaları Ticaret Bakanlığı ve Uluslararası Ticaret Komisyonu (ITC) tarafından yürütülmektedir. Kongreden bağımsız olarak çalışan ITC yerel üreticilerin dampingli veya sübvansiyonlu ithalattan zarar görüp görmediğini araştırır. Kanıt toplar ve Başkan'a tavsiyelerde bulunur.

Ticaret Bakanlığı bünyesindeki uluslararası Ticaret Dairesi (İTA) antidamping ve telafi edici vergilerin yönetiminden sorumludur. İTA, ihracatçı ülkede verilen sübvansiyon miktarını belirlemeye ve üretimin maliyetini bulmaya yönelik çalışma yapmaktadır.

ABD'de anti-damping soruşturmaları çoğunlukla endüstri sahipleri tarafından ITCA ve İTA ya yapılan şikayet üzerine başlatılmaktadır. Bunun yanısıra hükümetin de soruşturma yapma yetkisi vardır.

ITC ve İTA'ya yapılan şikayette:

- İthal edilen malın adil değerinin (fair value) altında satıldığı,

- Yerel endüstrinin maddi zarar gördüğü veya görebileceği,

- İthalatın, ilgili endüstrinin, kurulmasını fiilen geciktirdiği iddialarından biri yer alır.

ITA'nın adil değerin altında satış yapıldığını belirlemesi ve ITC'nın ABD'deki kurulu endüstrilerin önemli zarara girdiğini veya bir endüstrinin kurulmasını önemli ölçüde geciktirmesini belirlemesi durumunda anti-damping vergisi Ticaret Bakanlığı tarafından uygulamaya konur.

IV.2.2. GÜNÜMÜZDE DÜNYADAKİ YENİ HİMAYECİLİK AKIMLARI

IV.2.2.1. Yeni Himayeciliğin Ortaya Çıkışı

Günümüzde gelişmekte olan ülkelerin ve bu arada ülkemizin endüstrileşmiş batı ülkelerine yönelik özellikle pamuklu tekstil ürünlerindeki en büyük sorunumuz bu ülkenin uyguladıkları tarife ve tarife dışı engellemelerdir.

ABD hükümetleri çoğu kez iktisatçıların serbest ticaret argümanlarına, tarife indirimlerinden zarar gören üreticilerin protestolarına göre daha az önem vermektedir. Bunun bir nedeni ABD dış ticaretinin ABD ekonomisi içindeki nisbi önemsizliğidir. Öyle ki günümüzde bile Amerikan üretiminin % 7'si ihraç edilmektedir.

Buna karşılık, birçok ekonomi için, ticaret son derece önemlidir. Örneğin, İsveç, İngiltere, Kanada gibi ülkelerde ihracat gayrisafi milli hasıllarınının % 20'si % 25'ini

oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu ülkelerin dış ticaretlerindeki gerilemenin bu ülkelerin ekonomileri üzerinde yıkıcı etkisi olmaktadır. Oysa ABD'nin dış ticaretindeki dalgalanmaların ABD ekonomisi üzerindeki etkisi önemli değildir.

Buna rağmen 1960'lı yıllarda ABD'de özellikle tekstil ürünlerinin ABD'ye ithalatına karşı adına yeni merkantilizm adı verilen bir akımın başladığını görüyoruz. Bu yeni merkantilizmin amacı ülke yararlarını komşu dilencide politikasından korumak ve ticaret kısıtlamaları yoluyla iç ekonomik büyüme sağlamaktadır. ABD'de 1962 den beri bir dizi endüstri malı ithalatı miktar kısıtlamalarına bağlanmıştır. Bunlardan bir kısmı yabancılar tarafından gönüllü kısıntı yapmak şeklinde sağlanmıştır. Bunların sayısı 67 dir. Bu anlaşmaların ithalatı kısıtlayıcı etkisi Kennedy Round görüşmelerinin tarife indirimlerinin liberasyon etkisinden daha büyüktür.

1964 ve 1965 de ABD de yünlü tekstil ithalatı konusunda gönüllü kısıtlama müzakereleri başlatılmıştır.

Ancak bu müzakereler himayeciliği yaygınlaştırmak için et-çelik ve sentetik ve yünlü tekstille sınırlı tutulmuştur.

Kasım 1971'de iki taraflı tekstil kota anlaşmalarına ABD ve Japonya, Kore, Taiwan ve Hong Kong arasında varılmıştır. Bu durumda temel bir sorun ortaya çıkmıştır. Keskin rekabet ve önemli ithalat artışları karşısında hangi politik önlemler alınacaktır. Potansiyel ithalat, kotalar vasıtasıyla

önlenebilecekmiydi? Veya sapmaların sosyal ekonomik ve politik maliyeti katlanılmaya değer miydi?

IV.2.2.2. Dislocasyon Sorunu

Serbest ticarete taraftan olanlar için en önemli açmaz dislocasyon veya özel endüstri sorunları olarak ifade olunabilir.

Örneğin, ABD'de mukayeseli avantajlar çerçevesinde bazı büyük endüstriler etkinliğini kaybetmiştir. Bu alanlarda yapılan ithalatın büyüklüğü hızlılığı bu endüstrilerin istihdam ve sermayenin yeniden tahsisi için gerekli ayarlanma sürecini bunlara tanımamaktadır.

Ayarlanma süresinin acılı ve sosyal ve politik maliyetinin yüksekliği özellikle tekstil sanayiinde ABD'yi ürkütmiştir. İşte iç ayarlanmalardaki kısa dönemli sıkıntılardan kaçınmak için ülke dış dünyayı kendi koşullarına uyması için değiştirmeye çalışmakta veya kendisini dış dünyadan soyutlamaktadır.

Oysa GATT'da tarife dışı ticari engellemelerin zararlı etkileri ortaya konulmuştur. Buna rağmen eğer bir ülke himayeceliğe gidecekse bunun için GATT'ın öngördüğü temel prensip (XI. I.madde) kantitatif kısıtlamalar yerine tarifeler şeklinde olmasıdır. Kantitatif kısıtlamalara sadece para rezervlerindeki ciddi düşüşü durdurmak (XII.2, XVIII.9) yerli tarım programlarını desteklemek (XI.2) için izin verilmiştir.

Kuşkusuz özel endüstriyel sorunlar için tarifeler kotalardan daha az etkindir. Ancak GATT için tarife kotada daha önce gelmektedir. Çünkü fiyat sistemi hala çalışmasını sürdürmektedir. Çünkü ülkelerin tarifelerde denkleştirici değişiklikleri karşılıklı olarak müzakere etmeleri mümkündür. Oysa tarife dışı engelleri pazarlıklarla eşitlemek çok daha güçtür.

1950'li yıllarda dislocation problemi Japonya'nın gösterdiği fevkalade ihracat gelişmesi karşısında gündeme geldi. 1950 li yılların sonlarında da dikkatler gelişmekte olan ülkelerin pamuklu tekstil ihracatına çevrildi. 1959 yılında ABD GATT'dan piyasanın parçalanma sorununu incelemesini istedi. GATT'ı imzalayan taraflar piyasanın parçalanma sorununu aşağıdaki unsurların bütünüyle ilgili bir durum olarak tanımladılar.

1. Özel bir kaynaktan özel bir ürünün ithalatında ani ve önemli artış veya potansiyel artış olması,
2. İthal edilen malın benzer kalitedeki örneklerinin ithal edildiği ülkedeki fiyatından önemli alanda düşük olması,
3. Yerli üreticilerin bundan büyük zarar görmesi veya oluşumuna veya damping uygulamalarına hükümet müdahalesiyle kalkmamasıdır.

GATT tarafından piyasa saptamalarına karşı 1961'e kadar çok şey yapılamadı. Başkan Kennedy iktidara gelince

pamuklu tekstil endüstrisine Asya ülkelerinden yapılan ithalattaki büyük artıştan kurtarmak için söz verdi. Sonunda GATT, ABD'nin isteğini kabul etti ve pamuklu tekstil ürünleriyle ilgili ülkelerle 1962 de uluslararası pamuklu tekstil ticaretiyle ilgili uzun vadeli bir sözleşme yapıldı ve 33 ülke bunu imzaladı. Bu anlaşma 1973'lerde çok elyaflılar anlaşmasına dönüştü.

Uzun vadeli pamuklu tekstil düzenlemesiyle ilgili olarak gelişmekte olan ülkelerin büyük şikayeti piyasa sarması kriteriyle ilgili belirsizlikti. Ayrıca bu sözleşme gelişmekte olan ülkeleri tekstilin ötesinde, transistör, daktilo, oyuncak, çatal, bıçak takımı, deri mamuller, elektrikli aletler konusunda da benzer sözleşmeler yapmaya aday yapmaktaydı.

Gerçi daha sonradan bazı tekstil mallar ithalatçısı olan ülkeler ikili anlaşmalarla kotalarda bazı anlaşmalar sağlamışlarsa da bu kısıtlı kalmıştır. Sonunda birçok gelişmekte olan ülkenin pamuklu tekstil ihracatında eldeki kısıtlamalar gelmiştir. Böylece diğer tekstil malları ihracatına göre ihracattaki nispi payı düşmüştür.

Nikson başbakanlık kampanyası sırasında prensip olarak daha serbest ticarete inanmakla beraber tekstilin özel bir durumunun olduğunu vurgulamıştır. Özellikle Güneyde tekstil endüstrisinin duyarlı rolünü de gözönünde tutarak tekstil ithalatı konusunda birşeyler yapacağını söylemiştir.

Nikson'un başkanlığı döneminde tekstil karmaşık bir sorun olarak kalmıştır.

- ABD de ulusal noksan istihdam arzularının üstündeydi ve tekstilin sağladığı istihdam tüm imalat sanayiinin sekizde biriydi. Dolayısıyla düzensiz ithalat özellikle siyahların, İspanyol ve diğer istihdam sahalarını tehdit ediyordu.

- Tekstil ABD ödemeler bilançosu sorununun da bir parçası olmuştur. ABD'de 1960'lı yıllarda ödemeler bilançosunda geleneksel ticaret fazlası ortadan kalkıp 1970'lere doğru açığa dönüşürken, Japonya'nın ticaret bilançosunda fazlalar oluşmakta yabancı döviz rezervi birikimi artmaktaydı.

Daha önce de vurguladığımız gibi her ne kadar dış ticaret ABD milli gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturmada, bazı özel endüstriler için dış ticaret çok önemlidir. ABD petrol, boksit, kahve, demir cevheri, kereste, gazete kağıdı gibi ürünleri büyük miktarda ithal etmektedir ve bazı endüstriler bu maddelerin ithalatına bağımlıdır. Buna karşılık mevcut yerli endüstrilerden de çelik, televizyon, konfeksiyon, pamuklu tekstil, otomobil gibi endüstrilerde yabancı rekabettten çokça etkilenmektedir. Özetle ABD'de ekonomisinde dış ticaretin payı düşük olmakla bazı sektörler dış ticarettten fazla etkilenmektedir. Her ne kadar tüm ABD açısından sözkonusu endüstrilerin korumasının yararı tartışmalı olsa bile işçiler ve bu endüstrileri yöneticileri himaye konusunda güçlü lobi oluşturmakta ve seslerine kulak verilmektedir.

IV. 2.2.3. Tarife Dışı Engeller

ABD genellikle dünyada en düşük tarife uygulayan ülke olmasına rağmen yabancı rekabet karşısında gerileyen yerli endüstrilerini korumak için tarife dışı bir dizi tedbir almaktadır. Bunlardan bazılarında ABD hükümetlerinin diğer ülkelere ABD'ye yönelik, ihracatlarını gö-nüllülük olarak kısımları için baskı yapmakta bazende tek taraflı olarak bunu empoze etmektedir.

Bizi ilgilendiren husus genelde tekstil olduğu için şimdi ABD'nin 1950 lerden beri yürüttüğü tekstil kısıtlamalarıyla ilgili ithalat kısıtlamalarını görelim.

1950 li yılların sonlarında ABD tekstil ve konfeksiyon endüstrisinin artan Hong Kong, Kore, Filipin ve diğer gelişmekte olan ülkelerin ticaret hacmindeki artış karşılığında piyasa payı önemli ölçüde geriledi. Bunun üzerine ABD insiyatifi ele alarak bir dizi uluslararası müzakereler başlatıldı.

Bu şekilde 20 yıllık dönem herbir tekstil üreten ülkelerin ihracatı için maksimum kotalar kabul edildi. 1981 yılında anlaşmalar yenilendi ve genişletildi.

Kuşkusuz serbest ticaretin öncülüğünü yapan bir ülke için bu durum bir açmaz gibi görünmektedir. Ancak ABD de mukayeseli avantajlar çerçevesinde başta yünlü ve pamuklu tekstil endüstrileri olmak üzere bazı endüstrilerin etkinliğini yitirmesi, bu sahada karşılaştığı ithalatın hızlılığı adigeçen endüstrilere iktihdam ve sermayenin

yeniden tahsisi için gerekli ayarlanma sürecine tanımaması mevcut koşullarda ayarlanma sürecinin acılı ve sosyal ve politik maliyeti ABD'yi ürkütmektedir. İşte yurt içindeki ayarlanma sürecindeki kısa dönemli sıkıntılardan kaçınmak için ABD dış dünyayı kendi koşullarına uyması için değiştirmeye çalışmaktadır.

IV.2.3. GATT ÇERÇEVESİNDE TEKSTİLLE İLGİLİ ANLAŞMALAR TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ

Türkiye tekstil ihracatı açısından Batı Avrupa ve özellikle AET ülkeleri ile yakın bir ilişki içinde olduğu gözlenmektedir. Ne var ki bu ilişkiler de bazı sorunlar Türkiye'nin topluluğa yönelik ihracatı ile ilgilidir. Nitekim topluluk üyesi bazı ülkeler, Türk tekstil ürünlerine karşı koruyucu önlemler alma yoluna gitmekte ve bu yönde komisyona baskı yapmaktadırlar.

Türk tekstil ürünlerinin AET dışında karşılaştığı kısıtlamalar GATT anlaşmasına ve bu anlaşma çerçevesinde yapılan düzenlemelere dayanmaktadır.

GATT çerçevesinde yapılan tekstil konusu ile ilgili ilk anlaşma kısa süreli pamuklu dokuma anlaşmasıdır. İkinci anlaşma ise Türkiye'nin de taraf olduğu uzun süreli pamuklu dokuma anlaşmasıdır. Bu anlaşmanın 1973 yılında yürürlük süresinin dolması üzerine 31.12.1973 tarihinde Uluslararası Tekstil Ticaretine ilişkin II.Bölümde değinilen Çok Elyafllar Anlaşması (MFA) imzalanmıştır. Türkiye'nin de taraf

olduğu bu anlaşma 4 kez uzatılarak günümüze kadar gelmiştir. 1986 yılında GATT ilkelerine tamamiyle aykırı olduğu gerekçesiyle kaldırılması beklenen anlaşma 1986 yılında tekrar ele alınan bu anlaşma 1991 yılına kadar 5.kez uzatılmış ve "yeni GATT Dönemi" başlamıştır.

Çok Elyaflılar Anlaşması (MFA) olarak bilinen bu anlaşma genel olarak tekstil ticaretine yeni kısıtlamalar getirilmemesini, mevcut kısıtlamalarınsa yavaş yavaş kaldırılmasını öngörmektedir. Buna rağmen bugün Türkiye'nin tekstil ihracatını olumsuz yönde etkileyen sorunların kaynağı bu anlaşmanın birinci maddesinin ikinci fıkrasını oluşturmaktadır. Anlaşmanın ikinci fıkrası şöyledir.

"Ana amaç, tekstil maddeleri ticaretinin düzenli ve adil gelişmesini sağlamak ve ithalatçı ülkelerde olduğu kadar ihracatçı ülkelerde de pazar ve üretim tipleri üzerinde bozucu etkilerden kaçınmak suretiyle, bu maddelere ilişkin ticaretin gelişmesini, ticarete engellerin indirilmesini ve dünya ticaretini giderek serbestleştirilmesini gerçekleştirmek olacaktır" (47).

Anlaşmanın üçüncü maddesinde ise şu hükümler yer almaktadır. İthalatçı ülkenin belirli kategorilerde pazarlarının önemli ölçüde bozulması halinde miktar kısıtlamalarına gidebilirler. Bu pazar bozulmasıyla ilgili durumlara EK-A'da yer verilmiştir. Buna göre, ulusal üreticiler ciro, pazar

(47) Resmi Gazete, 25.5.1985 tarih ve 7/8394 sayılı.

payı, kâr, ihracat düzeyi, istihdam, üretim, kullanılan kapasite, verimlilik, yatırımlar, pazar bozulmasına neden olan ithalat hacmiyle diğer ithalat hacmi gibi unsurlar incelenecektir.

Öte yandan uluslararası tekstil ticaretine ilişkin bu anlaşma, taraf ülkelere kendi aralarında tekstil ticaretini özel anlaşmalar yaparak düzenlemelerini tavsiye etmektedir. Bu nedenle herhangi bir taraf ülkenin bir diğer ülkeye tek yanlı bir kısıtlama koymaması gerekir. Ayrıca durumun "Tekstil Gözetim Organı" denilen, GATT bünyesindeki görevli organa bildirilmesi de zorunludur.

ABD, uluslararası tekstil ticareti anlaşmasının ilgili hükümlerine dayanarak, 29.12.1983 tarihinden başlamak üzere Türkiye çakışlı tekstil ürünleri ihracatına bazı kategoriler itibariyle kısıtlamalar getirmeyi başarmıştır. Nihayet 27.12.1985 tarih ve 85/9155 sayılı kararla GATT'ın sübvansiyonlar kodu adı verilen anlaşmayı imzalamıştır.

AET ülkelerine yaptığımız tekstil ürünleri ihracatına da benzer gerekçelerle kısıtlamalar getirilmiştir. Türkiye, AET ile arasında gümrük birliğine yönelik bir anlaşma olmasına rağmen, topluluk tarafından tercihli ticaret anlaşması olan ülkelerle aynı statüde değerlendirilmekte bu durum AET ile Türkiye arasındaki tekstil sektöründe ortaya çıkan sorunları çıkmaza sokmaktadır (48).

(48) Selahattin Akdoğan, a.g.k., s.8.

Topluluğa dahil bazı ülkelerin türk tekstil sanayii ürünleri ithalatının kısıtlanmasına ait çalışmaları 1977 de pamuk ipliği üzerinde başlamıştır. İngiltere 1978 ve 1979 da Türk pamuk ipliği ithalatına kısıtlamalar getirmiştir.

AET, Türk pamuk ipliğinin sübvansiyona konu olduğu ve fiyatların damping fiyatları olduğu iddiasıyla 3 Aralık 1981 den itibaren geçici olarak % 16 anti-damping vergisi uygulamaya başlamıştır. 3 Nisan 1982 tarihinden itibaren bu oran % 12 ye düşürülmüş ve sürekli hale gelmiştir. Buna karşılık Türkiye 12.12.1982 de aldığı bir kararla AET çıkışlı bazı demir-çelik ürünlerine % 15 fon uygulamaya başlamıştır. Bu fon 5.1.1984 tarihinden itibaren % 5 e düşürülmüştür. Pamuk ipliği konusunda yürütülen müzakereler 19.8.1982 de bir anlaşmayla sonuçlanmıştır. Buna göre saptanan asgari ihraç fiyatı üzerinden Türkiye'nin 1982 yılında AET ye pamuk ipliği ihracatı 75.000 tonla sınırlandırılmıştır. Bu anlaşma 16.3.1984 tarihinde 1984 yılı için 67 ton, 1985 yılı için 77.7 tonluk kontenjanlarla yenilenmiştir.

Pamuk ipliği konusunda AET ile yapılan anlaşmanın en önemli yönü, bu anlaşmayla Türkiye AET arasındaki ticari ilişkilerde yaklaşım değişikliğinin Türkiye tarafından kabul edilmiş olmasıdır. Böylece Türkiye toplulukla tercihli ticaret anlaşması olan herhangi bir ülke durumuna düşürülmeyi kabullenmiş olmaktadır.

Türkiye pamuk ipliği dışında kalan tekstil ürünleri için iradi ihraç kısıtlaması anlaşmasına yanaşmamaktadır.

Kaldı ki, AET nin bu ürünler için teklif ettiği kotalar oldukça dardır. Katma protokolün ilgili hükümlerine göre haksızlığımızı ortadan kaldıracı bir durumun ortaya çıkmasını önlemek için şimdiye kadar iradi kısıtlamalara yanaşılmamıştır. Buna karşılık, AET bu güne kadar sayısı 11 e ulaşan kategorilerde Türkiye'den yapılan ithalata 1982 yılından itibaren tek taraflı kısıtlamalar getirmeye devam etmektedir.

AET Ülkeleri Tarafından Tekstil İhracatımıza Getirilen Kısıtlamalar

1982 Yılı Kısıtlamaları

1982 yılında ilk defa 16.4.1982 tarih ve L-101.sayıllı Topluluk Resmi Gazetesinde yayınlanan bir yönetmelikle Fransa erkek gömlekleri (8 kategori) ithalatını durdurmuştur. Daha sonra da 30.6.1982 tarih ve L.186 sayıllı Topluluk Resmi Gazetesinde yayınlanan bir yönetmelikle erkek gömlekleri için 1982 sonuna kadar 1.956.000 adet ile Türkiye'den yapılacak ithalatı sınırlandırmıştır.

8 Mayıs 1982 tarih ve L-126 sayıllı Topluluk Resmi Gazetesinde yayınlanan bir yönetmelikle İngiltere Türkiye'den ham bez (2.kategori) ithalatını 1982 sonuna kadar 1000 tonluk bir kote ile sınırlandırılmıştır. Yine aynı yönetmeliğe göre Fransa, tişört (4.kategori) ithalatını 15 Ekim 1982'ye kadar durdurmuştur.

19 Mayıs 1982 tarih ve L,132 sayıllı Topluluk Resmi Gazetesinde yayınlanan bir yönetmeliğe göre İtalyan ham bez

(2.kategori) ithalatını 30 Haziran 1982 ye kadar, 29 Temmuz 1982 tarih ve L-220 sayılı Topluluk Resmi Gazetesinde yayınlanan bir yönetmelik ile AET tişört (4. kategori) ithalatını 15 Ekim 1982 ye kadar durdurmuştur.

13 Ağustos 1982 tarih ve L-238 sayılı Topluluk Resmi Gazetesinde yayınlanan bir yönetmelikle Fransa Türkiye'den yaptığı ham bez (2.kategori) ithalatını 1982 sonuna kadar durdurmuştur.

16 Ekim 1982 tarihli Topluluk Resmi Gazetesinde yayınlanan bir yönetmelikle AET, Türkiye'den yaptığı tişört ithalatına 1.200.000 adetlik bir kota tanıyarak yıl sonuna kadar sınırlandırılmıştır.

27 Kasım 1982 tarih ve L-332 sayılı Topluluk Resmi Gazetesinde yayınlanan bir yönetmelik ile Fransa 1982 yılı sonuna kadar Türkiye'den yaptığı yatak çarşafı (20.kategori) ve kozak (5.kategori) ithalatını durdurmuştur.

1983 Yılı Kısıtlamaları

AET 9 Mart 1983-15 Temmuz 1983 tarihleri arasında Türkiye'den yapılan ham bez (2.kategori) ithalatını 1.200 ton ile sınırlandırmıştır. Bu kotanın ülkelere göre dağılımı şöyle olmuştur.

Federal Almanya	350 ton
Fransa	180 "
İtalya	350 "
Benelüks ülkeleri	220 "
İngiltere	80 "
İrlanda	5 "
Danimarka	15 "
Yunanistan	10 "

Yine aynı yıl AET, 16 Temmuz 1983-31 Aralık 1983 tarihleri arasında Türkiye'den yapılan ham bez ithalatına 1.975 tonluk ikinci bir kontenjan tanınmıştır. Bu kontenjanın ülkelere göre dağılımı şöyledir.

Federal Almanya	1.200 ton
Fransa	225 "
İtalya	200 "
Benelüks Ülkeleri	200 "
İngiltere	100 "
İrlanda	10 "
Danimarka	25 "
Yunanistan	15 "

AET, 9 Mart 1983-15 Temmuz 1983 tarihleri arasında Türkiye'den yapılan tişört (4.kategori) ithalatını 3.600.000 adet ile sınırlandırılmıştır. Bu kontenjanın ülkelere göre dağılımı şöyledir.

Federal Almanya	1.850.000 adet
Fransa	360.000 "
İtalya	140.000 "
Benelüks ülkeleri	800.000 "
İngiltere	360.000 "
İrlanda	20.000 "
Danimarka	50.000 "
Yunanistan	20.000 "

Yine aynı yıl AET, 16 Temmuz 1983-31 Aralık 1983 tarihleri arasında Türkiye'den yapılan tişört ithalatına 3.140.000 adetlik yeni bir kontenjan tanınmıştır. Bu miktarların ülkelere göre dağılımı şöyledir.

Federal Almanya	2.000.000 adet
Fransa	400.000 "
İtalya	140.000 "
Benelüks ülkeleri	400.000 "
İngiltere	100.000 "
İrlanda	25.000 "
Danimarka	50.000 "
Yunanistan	25.000 "

AET, 16 Temmuz-31 Aralık 1983 tarihleri arasında Türkiye'den yapılan kadın ve erkek pantolonu (6.kategori) ithalatını 1.511.000 adet ile sınırlandırılmıştır. Bu kontenjanın ülkelere göre dağılımı şöyledir:

Federal Almanya	1.200.000 adet
Fransa	40.000 "
İtalya	30.000 "
Benelüks Ülkeleri	60.000 "
İngiltere	150.000 "
İrlanda	102.000 "
Danimarka	25.000 "
Yunanistan	4.000 "

AET, 15 Temmuz-31 Aralık 1983 tarihleri arasında Türkiye'den yatak çarşafı (20.kategori) ithalatını 1010 tonluk bir kontenjan ile kısıtlamıştır. Bu kontenjanın ülkelere göre dağılımı şöyledir:

Federal Almanya	160 ton
Fransa	175 "
İtalya	25 "
Benelüks Ülkeleri	600 "
İngiltere	25 "

İrlanda	5 ton
Danimarka	15 "
Yunanistan	5 "

1983 yılında istisnai nitelikte bazı kategorilere ülke bazında getirilen kısıtlamalar da şöyledir:

İngiltere, Türkiye'ye havlu türünde dokumalar mutfak ve tuvalet bezleri (9.kategori) için, 30 ton, dış giyim eşyası için (83.kategori) 15 ton kontenjan tanımıştır.

Fransa, 16 Temmuz 1983-31 Aralık 1983 tarihleri arasında Türkiye'ye erkek ve çocuk elbiseleri (16.kategori) için 10.000 adet, kadın elbiseleri (26.kategori) için 35.000 adet kontenjan tanımıştır.

1984 Yılı Kısıtlamaları

1984 yılında getirilen kısıtlamalar daha önceki yıllardaki kısıtlamalara göre değişiklik arz etmektedir. Şöyleki;

AET, 8 Mayıs 1984'den 15 Temmuz 1984 tarihine kadar ihracatçılara lisans verilmesini durdurmuştur. Bundan başka 8 Mayıs 1984 den 1984 sonuna kadar Türkiye'den yapılan tösöt (4.kategori) ithalatı 7.195.000 adet ile sınırlandırılmıştır. Bu kontenjanın ülkelere göre dağılımı ise şöyledir.

Federal Almanya	5.000.000 adet
Fransa	200.000 "
İtalya	250.000 "
Benelüks Ülkeleri	900.000 "
İngiltere	650.000 "
İrlanda	50.000 "
Danimarka	100.000 "
Yunanistan	45.000 "

AET, Mayıs 1984 tarihinden itibaren pantolonlar (6. kategori) için Türkiye'den ithalatı 3.989.000 adetlik bir kota ile sınırlandırmıştır. Bu kontenjanın ülkelere göre dağılımı ise şöyledir.

Federal Almanya	3.000.000 adet
Fransa	180.000 "
İtalya	250.000 "
İrlanda	5.000 "
Benelüks Ülkeleri	350.000 "
İngiltere	100.000 "
Danimarka	100.000 "
Yunanistan	4.000 "

Fransa, 8 Mayıs 1984 ten 15 Temmuz 1984 tarihine kadar erkek gömlekleri (8.kategori) için lisans vermeyi durdurmuştur.

İngiltere, 8 Mayıs 1984'ten 15 Temmuz 1984 tarihine kadar havlu dokuma, mutfak ve tuvalet bezlerinin (9.kategori) Türkiye'den ithali için lisans vermeyi durdurmuştur.

AET, 8 Mayıs 1984 ten 1984 sonuna kadar külotlar(13. kategori) için Türkiye'den yapılacak ithalata 2.810.000 adetlik bir kontenjan tanımıştır. Bu kontenjanın ülkelere göre dağılımı şöyledir:

Federal Almanya	1.000.000 adet
Fransa	50.000 "
İtalya	200.000 "
Benelüks Ülkeleri	300.000 "
İngiltere	1.000.000 "
İrlanda	50.000 "
Danimarka	80.000 "
Yunanistan	30.000 "

AET, 8 Mayıs 1984'ten 15 Temmuz 1984 tarihine kadar Türkiye'den yapılacak yatak çarşafı (20.kategori) ithalatına lisans vermeyi durdurmuştur.

Fransa, 8 Mayıs 1984 tarihinden 1984 yılı sonuna kadar Türkiye'den yapılacak kadın elbiseleri (26.kategori) ithalatını 50.000 adet ile sınırlandırmıştır.

İngiltere, 8 Mayıs 1984 tarihinden 1984 yılı sonuna kadar Türkiye'den yapacağı kadife türü dokuma ithalatını (32.kategori) yalnızca 580.469 nimex pozisyonuna giren maddeler (14 pozisyondan sadece birisi) için 150 ton ile sınırlandırmıştır.

AET, 8 Mayıs 1984 tarihinden 1984 yılı sonuna kadar Türkiye'den yapacağı dış giyim eşyası (83.kategori) ithalatını 325 ton ile sınırlandırmıştır. Bu kontenjanın ülkelere göre dağılımı ise şöyledir.

Federal Almanya	150 Ton
Fransa	50 "
İtalya	20 "
Benelüks ülkeleri	30 "
İngiltere	60 "
İrlanda	5 "
Danimarka	7 "
Yunanistan	3 "

1985 Yılı Kısıtlamaları

AET, 22.12.1984 gün ve L-335 sayılı Topluluk Resmi Gazetesinde yayınlanan (EEC) 3639/84 sayılı Komisyon Yönetmeliği ile Türkiye çıkışlı tekstil ürünleri ithalatına bazı kısıtlamalar getirmiştir. Bu kısıtlamalar 1 Ocak 1985

tarihinde yürürlüğe girmiştir ve 30 Haziran 1985 e kadar uygulanacaktır. Söz konusu yönetmeliğe göre üye ülkeler, en geç 1 Şubat 1985 e kadar bir ithalat izni sistemi ihdas edeceklerdir. Bu sistemin yürürlüğe konulmasından önce, kısıtlamaya tabi mallar, Topluluğa 2819/19 Sayılı Komisyon Yönetmeliği ile öngörülmüş bulunan ithalat belgeleri çerçevesinde ithal edilebilecektir. Bu şekilde ithali yapılacak malların miktarı, tespit edilen kotalardan mahsup edileceklerdir.

Topluluğun Türkiye'ye tanıdığı kotaların global miktarları ve üye ülkeler arasındaki dağılımı kategoriler itibariyle şöyledir:

Kategori 4:

AET Toplamı	15.475.000 adet
Almanya	10.200.000 "
Fransa	800.000 "
İtalya	280.000 "
Benelüks Ülkeleri	1.000.000 "
İngiltere	3.000.000 "
İrlanda	50.000 "
Danimarka	100.000 "
Yunanistan	45.000 "

Kategori 6:

AET Toplamı	5.214.000 adet
Almanya	3.900.000 "
Fransa	240.000 "
İtalya	160.000 "
Benelüks	300.000 "
İngiltere	320.000 "
İrlanda	280.000 "
Danimarka	6.000 "

Kategori 83:

AET Toplamı	1.120 ton
Almanya	810. "
Fransa	95 "
İtalya	20 "
Benelüks	50 "
İngiltere	130 "
İrlanda	5 "
Danimarka	7 "
Yunanistan	3 "

Genel olarak getirilen bu kısıtlamalardan sonra 19 Şubat 1985 tarih ve C 47 sayılı Topluluklar Resmi Gazetesinde yayınlanan bir tebliğ ile Komisyon Türkiye çıkışlı bazı tekstil mamullerinin Topluluk içi gözetime tabi tutulabilmesi için Fransa'ya yetki vermiştir.

Bunun üzerine Fransa, 2 Mart 1985 tarih ve C 56 sayılı Topluluklar Resmi Gazetesinde yayınlanan 85/C 56/04 sayılı Komisyon yönetmeliği ile Topluluk içinde serbest dolaşımda bulunan 4,6 ve 83.kategorilerdeki tekstil ürünlerimizin ithalatını 30 Haziran 1985 tarihine kadar durdurmuştur.

Fransa tarafından getirilen bu kısıtlamalardan sonra 23 Şubat 1985 tarih ve 154 sayılı Topluluklar Resmi Gazetesinde yayınlanan 84/145/CEE işaretli Komisyon Kararı ile bazı tekstil mamullerimizin Topluluk içi gözetime tabi tutulabilmesi için İngiltere'ye yetki verilmiştir. 30 Haziran 1985 tarihine kadar geçerli olan bu karar, Türkiye çıkışlı 4, 6 ve 83.kategorilerdeki (t-shirt, vb, pantolon, örme giyim eşyası) tekstil mamullerini kapsamaktadır.

Daha sonrada 85/C 68/04 Sayılı Komisyon kararıyla, Ortak Gümrük tarifesinin 60.04B1, BII ve B IV alt pozisyonlarının da yer alan ve topluluk üyesi diğer ülkelerde serbest dolaşım durumunda bulunan Türkiye çıkışlı gömlek, buluz, t-shirt, dik yakalı kazak ve benzeri tekstil mamulleri ithalatının 1 Mart 1985 tarihinden 30 Haziran 1985 tarihine kadar durdurulması için İngiltere'ye yetki verilmiştir.

Söz konusu komisyon kararı, topluluklar resmi gazetesinin 19 Mart 1985 tarih ve C 68 sayılı nüshasında yayınlanmıştır.

IV.3. ANLAŞMADAN DOĞAN SORUNLARA ÇÖZÜM YOLLARI

Bugün anlaşmadan doğan sorunları çözümlemek için kısa ve uzun dönemde çeşitli tedbirler alınabilir.

Kısa Dönem

Batılı ülkeler 2.Dünya savaşından sonra IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşlar GATT gibi anlaşmalarla dünya ticaretinde serbestiyi hem arzulamakta hemde geliştirmekte olan ülkelere kısıtlamalar getirmekten de geri kalmamaktadır. O halde batı ülkelerine serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde ülkemize yönelik kota sınırlamalarını kaldırmaları veya yükseltmeleri için müzakerelere devam edilmesi zorunludur. Bu sırada batının ileri sürebileceği ileri teknoloji avantajına rağmen mukayeseli maliyetler teorisi çerçevesinde bu sektörde ülkemizin taleplerini düşünmelerini, bu teorinin esprisi içinde Türk İhracat ürünlerine bakmalarını zorlamalıyız.

Sanayileşmiş ülkeler uzun yıllara dayanan deneyimlerini başta Japonya ve Uzakdoğu ve diğer gelişmekte olan ülkelerle yıllarca sürdürdükleri müzakerelerle tekstil ve her türlü ihracatta uygulanan damping durumlarını yaşaya yaşaya öğrenmişlerdir. Bu nedenle ülkemizin bu alanda yapabileceği şeyler sınırlıdır.

Burada şu soru akla gelmektedir. AET ve ABD çeşitli ülkelere kotalar tanınmıştır. Biz bu kotaların arttırımını mevcut koşullarda arttırmamız kolay rekabete düşmeksiniz doldurmaları ülkemize daha yararlı olacaktır.

Eğer bunu sağlayamıyorsak damping, vergi ladesi gibi açıkça görülen yollardan çok değişik yöntemler arayıp bulmalıyız. Bu tarz yöntemleri şöyle özetleyebiliriz.

Dış Ükelere Yönelik Çalışmalar

1. Kotalarını dolduramayan gelişmekte olan ülkelerin kotalarından yararlanılma yollara araştırılmalıdır.
2. Henüz kendilerine herhangi bir kota uygulamasına gidilmemiş gelişmekte olan ülkelere sembolik ortak yatırımlarla, Türk tekstil ürünlerine küçük ilavelerle sözkonusu ülkelere ihracat olanaklarının aranabilir.
3. Dünya sayıları 300'ü bulan serbest bölgelerden uygun alanlarında kurulacak küçük fabrika ve atölyelerden yararlanarak sözkonusu serbest bölgeden ihracat alanları yaratılabilir.

4. Türkiye'nin ihale açtığı büyük projelere talep alan veya üstlenen firmalarla kotaların arttırılması konusunda lobi oluşturulabilir. Bunu bir örnekle açıklarsak; Çin ABD'ye tekstil ihracatını 1986 yılı içinde yüzde 74 arttırarak 12 pay alarak ikinci sıraya yükselmiştir. Çin bunu yaparken ihracatını gizli şekilde teşvike devam etmiş ve ABD hukuk ve lobi firmalarından geniş ölçüde yararlanmıştır. Bunu halıda sürdürmektedir. Türkiye'de benzer durumda hareket etmeli, ABD'ye tekstil ihracatını teşvik ederken ABD lobi ve hukuk firmalarından faydalanma yoluna gitmelidir (49).

5. Türk bankalarının uluslararasılaşması veya uluslararası bankalar aracılığıyla karşılıklı ticaret yapılmasının yolları araştırılarak Türk banka sisteminde Counterttrade servisinin oluşturulması mümkün olabilir.

6. Ülkemiz tekstil ihracat diğer ülkelere göre geç başlamıştır. Buna rağmen önemli aşamalar göstermiştir. Ne var ki mutlak rakam olarak henüz istenilen düzeyin çok gerisindedir. Buna karşılık başta ABD olmak üzere batılı ülkeler mutlak rakamlardan çok nisbi rakamlara, bakarak bizi kolayca dumping yapmakla suçlayabilmektedir. Oysa ülkemizin potansiyel ihracat düzeyinin ne olması gerektiği tartışılmalıdır. Türkiye kendisine benzer ilkelerin çok çok gerisinde ihracat rakamlarına sahiptir. O halde pazar-

(49) Mümin Gençoğlu, "Tekstilin Teşviki ile İlgili Yeni Düzenlemeler Yapılmalıdır" Bursa Ekonomi, Kasım 1986, Sayı:28, s.9.

lıklarda Türkiye'nin potansiyel ihracat rakamları üzerinde tartışma yapılmalıdır ve bu sırada öncelik nisbi rakamlardan çok mutlak rakamlara verilmelidir.

Kaldı ki 24 Ocak 1980 istikrar tedbirlerinden sonra Batılılar Türk tekstil ihracatının sıçrama göstermesine önce razı olmuşlardır. Ancak bu sırada kendi demode makinalarının bir kısmını bize ihraç etmişlerdir.

7. Ülkemizde örneğin, başka ülkeler gibi ABD kısıtlamasını, Türk firmalarını ABD'ye yatırım yaparak aşmasını teşvik edebilir. Örneğin, Kore'nin Daewoo General Motors'la otomobil üretmek için anlaşma yaptığı gibi.

S O N U Ç v e Ö N E R İ L E R

Sonuç olarak denilebilir ki, tekstil sanayi emek-yoğun bir sanayii dalı oluşu, fazla yatırım gerektirmemesi, ülkemizde gelişmiş bir tekstil sanayiinin varoluşu ve ihracat olanaklarının bulunması nedenleriyle geliştirilmesine öncelik verilen sanayi dallarından biridir. Kalkınma planlarında bu nokta belirtilmiştir.

Ancak bu gün dünyada tekstil sanayii yapılan incelemelerden de anlaşıldığı gibi bir değişim geçirmekte, bir geçiş dönemi içinde bulunmaktadır. Tekstil sanayiinde böyle bir aşamaya gelinmesinin ana nedeni, tekstil sektörünün yapısından kaynaklanmaktadır. Bu yapı, endüstrileşmiş ülkelerdeki teknolojik gelişmenin bu sektörde de aynı düzeyde sürdürülmesine olanak vermemekte, böylece dokuma endüstrisi yeteri kadar sermaye-yoğun olamamaktadır. Emek-yoğun bir teknoloji ise yüksek işçilik ücretleriyle çalışan gelişmiş ülkelerde sanayiinin ayakbağı olmakta ve dolayısıyla bu dal imalat sanayiinin diğer kesimlerinin gerisinde kalmaktadır.

Tekstil sanayiinde "geçiş dönemi" olarak nitelendirilebilecek olan bu durumun belirtilerinden birisi de dünya ticareti içinde tekstil ürünlerinin artan önemidir. Tekstil

ürünlerinin hacim artışı yanında niteliğinde de değişiklikler olmuştur. İngiltere dünya pamuklu ticaretinde ihracatçı olarak eski önemini yitirmiş, endüstrileşmiş ülkeler arasındaki ticaret hacmi yükselmiş ve en önemlisi, geliştirmekte olan ülkeler sahneye çıkmaya başlamışlardır. Geliştirmekte olan ülkelerin dış pazarlarda varlık gösterebilmeleri ucuz işçilik ve hammadde avantajlarından ileri gelmektedir. Geliştirmekte olan ülkeler tekstil alanında yoğun yatırımlara girişmişler ve kalkınmalarında bu sektörün ihracatına önemli görevler yüklemişlerdir. Az gelişmiş tekstil üreticileri dünya pazarında yer kapabilmek için sert bir rekabete girmiştir. Bu arada gelişmiş ülkeler zayıflayan tekstil sanayilerini kurtarmak istemekte ve artan ithalatı kısmaya çalışmaktadırlar. İhracatçı ülkeler aleyhine işleyen bu koruma politikasında gümrük tarifeleri yanında miktar kısıtlamaları da yer almaktadır.

Sanayileşmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere karşı kısıtlayıcı bir ithalat politikası uygulamalarının ilk nedeni, işgücü içinde önemli bir paya sahip olan tekstil sektörünü feda etmek istememeleridir. Bu ülkeler tarafından ileri sürülen ikinci argüman, tekstil ürünleri dış ticaretinde tavizler elde ettikleri anda, geliştirmekte olan ülkelerin bu sektöre ağırlık vererek sanayilerinin yapısını ve çeşitliliğini çarpıtacaklardır.

Herşeye rağmen, geliştirmekte olan ülkelerin dünya tekstil pazarında varlık göstermeleri gelişmiş ülkeler açısından düşünüldüğü kadar elumsuz değildir. Çünkü geliştirmekte olan

lkeler artan tekstil ihracatlarını ancak diğer gruptan yaptıkları ithalatla gerçekleştirebilmektedirler. Bu ithalat tekstil makinalarından, boya ve terbiye için kullanılan girdilere ve sentetik elyafa kadar oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Ayrıca suni ve sentetik ürünlerde gelişmiş ülkeler üstünlüklerini her zaman korumaktadırlar.

Türk Tekstil sanayii bugün gelişme aşamasını tamamlayamamıştır. Sanayide küçük ve dağınık işletmeler egemendir. Dolayısıyla retim ve ihracat sınırlı kalmaktadır. Sanayiin gerektiği gibi işlemesini engelleyen çeşitli sorunlar vardır. Bunlar arasında maliyetlerin yüksek olması ürün kalitesinin düşük olması, yeterli finansman sağlanamaması, pazarların genişletilmemesi, sanayiinin ihtiyacına cevap verecek yetişmiş işçi sağlamanın güç olması yan sanayiinin gelişmiş olması özellikle önemli olmaktadır.

Ülkemiz tekstil ihracatının arttırılmasında yapılabilecek öneriler şunlardır:

1. Tekstil endüstrisinde en önemli maliyet faktörleri bilindiği gibi hammadde, işçilik ücretleri ve enerjidir. Maliyet giderleri içindeki payı gittikçe artan enerji giderlerinde tasarruf sağlayıcı önlemlerin alınması yerinde olacaktır. Tekstil işletmelerinin bir birini tamamlayan entegre (bütünleşmiş) tesislerden oluşması önemli maliyet tasarrufu sağlayabilir. İşletmelerin ihtiyacı olan enerji, ucuz tariflerle işletmelere verilebilir. İhtiyaca dönük tekstil ürün-

lerinin maliyetine giren bazı hammadde ve yardımcı maddelerin ithalinde alınan gümrük harcı sifıra indirilebilir.

2. Uluslararası rekabette tekstil ticaretinde ihracatçı ülkeler bakımından büyük bir rekabet mevcut olduğundan bu rekabette kalite önemli bir unsur olarak görüldüğünden Türk tekstil ürünlerinin yüksek kalitesini muhafaza etmek ve kaliteyi daha yukarıya çıkarmak için bütün imkanlardan yararlanılması düşünülmektedir.

3. Sübvansiyonların devam ettirilmesi uygun görülmektedir. Bilindiği gibi GATT anlaşması ve buna dayanan iki taraflı anlaşmalarda üstlendiğimiz yükümlülükler tekstil ihracatında doğrudan yapılacak devlet sübvansiyonlarının bir zaman periyodu içinde kaldırılmasını gerektirmektedir. Bu durum tekstil ihracatında bazı teşviklerin devam ettirilmesini ve bazı ek teşvik araçlarının uygulanmasını gerekli hale getirebilir. Bu araçları şöyle açıklayabiliriz.

- Pazarları sürekli olarak koruyabilmek ve verilen güven duygusunu devam ettirebilmek için ihracat taahhütleri nin zamanında yerine getirilmesine büyük titizlik gösterilmiştir.

- İhracatta vergi iadesi, ihracatın geliştirilmesinde en önemli teşvik araçlarından biri olarak kullanılabilir. Esasen vergi iadesinin uluslararası anlaşmalara rağmen birçok ülke tarafından değişik fonlar adı altında kullanılması, Türkiye'nin de bu sistemden yararlanabileceğini göstermektedir.

- Yeterli ve ucuz faizli kredi mekanizması işletilmesi yerinde görülmektedir. Çünkü bugün sadece özkaynaklara dayalı bir ihracat finansmanın güç olduğu, bankalar kanalı ile ve normal faiz oranları ile yürütülen ihracat kredi sisteminin de miktar bakımından yetersiz, maliyet açısından çok yüksek olduğu bir gerçektir.

- Pazar araştırmaları düzenli bir şekilde yapılabilir. Türk tekstil ürünlerinin en geniş pazarları olan A.B.D. ve AET pazarları gittikçe doyum noktasına yaklaşmaktadır. Bu durumda yeni pazar arayışlarına girmek gerekir. Pazar arayışlarında ilk akla gelen Sovyet Rusya, Çin, Afrika ülkeleridir.

- Navlun giderleri sübvansede edilebilir. Tekstil ürünleri teknolojik gelişmenin sağladığı imkanlara rağmen bugünkü şartlar içindeyükte ağır ürünlerdir. Bu navlun giderlerinin nisbi ağırlığını ortaya koyan bir gerçektir. Özellikle, tekstil ürünlerimiz için önemli bir pazar haline gelen ABD'nin uzaklığı dikkate alındığında ihracat bakımından taşımanın önemli maliyetler oluşturduğu görülmektedir. Bir çok ülkede navlun Türkiye'ye göre % 50 düşüktür.

- İhracat sürekli bir fonksiyondur. Bu nedenle, ihracatla ilgili kararlarında süreklilik arzemesi gerekir. Bu bakımdan uzun zaman periyodları içinde mevcut şartlara göre anlaşmalarını yapmaları daha sağlıklı olur.

- Tekstil ürünleri ihracatında asıl fonksiyon sanayici ihracatçı firmalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu nedenle, teş-

vik destekte malı hem üreten hem de satan firmalara öncelik verilebilir.

- Türkiye'de fiyatların diğer ülkelere göre çok daha hızlı artış göstermesi genelde tüm ihraç ürünlerimizi, özelden tekstil ürünlerimizin dış rekabet gücünü olumsuz yönde etkilediğinden esnek kur politikasına devam edilmesi önerilmektedir. Böylece günlük mini devalüasyonlar aracı ile döviz kurlarının enflasyonun üzerinde tesbiti ile bir yandan Türkiye ve diğer ülkeler arasındaki fark giderilmiş öte yandan bu farkın biraz üzerinde tesbit edilen döviz kuru ile dış rekabet gücü sağlanabilir.

- 1964 de yürürlüğe giren ve Türkiye ile AET arasındaki ortaklığı düzenleyen anlaşmanın temelinde, serbest ticaret ve Türkiye'nin gelişme ve refah düzeyinin yükseltilmesi prensibi yatmaktadır. Oysa Türk tekstil ürünlerine getirilen çeşitli engeller bu prensiplere ters düşmektedir. Bu bakımdan Türkiye, koruma adı altında getirilen engellerin kaldırılması, topluluk ülkelerinden birinin dolmayan kotalarının başka üye ülkelerin kotaları ile doldurulması olanağının sağlanması için mücadele gösterilebilir.

Son olarak şunu söyleyebiliriz, Türk tekstil sanayii günün değişen koşullarına kolay uyum gösterebilecek şekilde örgütlenmelidir. Bu sanayi içte entegre olarak geliştirilmeli, dışta ise yeni geliştirilen teknolojilerden ve dış talep değişmelerinden anında haberdar olacak şekilde bir yapı sağlanmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akdoğan, Selahattin: "Dünya Konfeksiyon ve Hazır Giyim Piyasası Hakkında Genel Bilgi", Tekstil ve Konfeksiyon Semineri, İTO, 26-27 Eylül 1985
- Biçer, Ramazan: "Türk Tekstil Dünyasına Toplu Bakış", III. Ulusal Tekstil Sempozyumu, 4-7 Kasım 1986, Bursa, TMMOB Yayını, No:123.
- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Dokuma ve Giyim Özel İhtisas Komisyonu, Yünlü Alt Komisyon Raporu, (Yayınlanmamış).
- Başer, Güngör: "Tekstil Sanayiinin Sorunları ve Çözüm Önerileri.
- DESİYAB, Türk Sanayiinin Dünü, Bugünü ve Yarını, Ankara, C.I, 1983.
- DPT, "Dünya'da ve Türkiye'de Tekstil Sanayii,"Yayın No:1985, 1984 Yılı Programı.
- DPT, V.Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde Sektörel Gelişmeler, 1985-1989.
- DPT, V.Beş Yıllık Destek Çalışmaları:2 Yayın No:1975, Ocak-1985.
- Doğruer, Mete, "Tekstil İhracatımızın Yapısal Analizi", III. Ulusal Tekstil Sempozyumu, Bursa.
- Erdem, T.: "Dünya Ticaretinin Geleceği ve 1990'lı Yıllarda Uluslararası Pazarlama, 30-31, Ekim, İTO.
- Gençoğlu, Mümin, "Tekstilin Teşviki İle Yeni Düzenlemeler Yapılmalıdır", Bursa Ekonomi Dergisi, Kasım 1986, Sayı:28.
- IBRD, Restructuring of Manufacturing Industry:The Experience of Textile Industry in Paristan, Philippines Portusal of Turkey, February 1983, No:558.

- ITMF, Uluslararası Tekstil Sanayicileri Federasyonu, 1984
Yılı Kahire Konferansı ve Ülke Raporları Tekstil
Sanayii ve İşverenler Sendikası, İstanbul, 1985.
- Pazarcık, Orhan-İdil Doğan Torunç, "Türkiye'de Tekstil Sanayii
Teknolojisinin Durumu ve İhracat Açısından Geleceği",
Türk Tekstil Sanayiinin Yapısı ve Karşılaşılan
Güçlükler Semineri, 25-29 Kasım, İstanbul MPM.S.1.
- Resmi Gazete, 25.5.1985 tarih ve 718394 sayı.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 1973, 50.Yılda Türk Sanayii.
Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:69, Kasım 1983.
- Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:79, Ekim 1984.
- Tekstil İşveren Dergisi, Çok Yönlü Elyaf Anlaşması, Nisan, 1985,
Sayı:85.
- Tekstil Sanayii, Ekonomik ve Teknik Değerlemeler, İSO Araş-
tırma Dairesi, Yayın No:1984-12, Ağustos-1984,
İstanbul.
- Türk Tekstil Sanayiinin Yapısı ve İhracatta Karşılaşılan
Güçlükler Semineri, 25-29 Kasım 1985 İstanbul.
- Tekstil İşveren Dergisi, Ocak 1985, Sayı:82, İstanbul.
- Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası, "Yüp İpliği ve
Yünlü Dokuma Sanayii", Ekim 1983.
- Varol, Kemal, Tekstil Sanayiinin Finansal Yapısı, Üretim
ve İstihdam Sorunları", Tekstil ve Konfeksiyon Se-
mineri, İTO, 26-27 Eylül 1985.

TÜRKİYE'NİN FASILLAR İTİBARIYLA TEKSTİL

İHRACATI

M : Ton

D : 1000 Dolar

1985

(Ocak-Ağustos)

<u>Fasıl No.ve Madde Adı</u>		<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>	<u>1985</u> <u>(Ocak-Ağustos)</u>
<u>-50 (İpek,şap,bret)</u>					
AET	M	36	4	81	50
	D	103	15	152	106
GENEL	M	66	76	107	51
	D	718	297	343	111
AET'İN PAYI (%)	M	54.5	5.3	75.7	98
	D	14.3	5.1	44.3	95.5
<u>-51 (Sentetik,suni devam- lı lifler)</u>					
AET	M	490	429	643	3.911
	D	1.991	2.522	33.778	29.205
GENEL	M	17.487	20.074	21.224	23.007
	D	51.920	69.315	110.001	110.092
AET'İN PAYI	M	2.8	2.1	3.0	16.9
	D	3.8	3.6	30.7	26.5
<u>-53 (Yün,kıl ve bunlardan dokuna)</u>					
AET	M	2.990	4.971	2.567	1.514
	D	15.554	27.198	22.010	13.819
GENEL	M	6.306	9.898	6.354	5.109
	D	32.041	55.893	44.892	37.966
AET'İN PAYI	M	47.4	50.2	40.4	29.6
	D	48.5	48.7	49.0	36.4
<u>-54 (Keten,rami ve bunlar- dan dokuna)</u>					
AET	M	-	6	-	20
	D	-	33	-	15
GENEL	M	7	8	4	31
	D	34	38	19	28
AET'İN PAYI	M	-	75	-	64.5
	D	-	86.8	-	53.6

<u>Fasıl No.ve Madde Adı</u>		<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>	<u>1985</u> <u>(Ocak-Ağustos)</u>
<u>-55 (Pamuk ve pamuklu dokumalar ile iplik)</u>					
AET	M	164.115	162.254	171.640	140.360
	D	309.482	327.707	364.890	258.517
GENEL	M	364.594	285.190	276.576	252.425
	D	616.184	515.250	583.071	441.809
AET'İNİN PAYI	M	45.0	56.9	62.1	55.6
	D	50.2	59.4	62.6	58.5
<u>-56 (Sentetik, suni devamsız lifler)</u>					
AET	M	16.419	19.939	32.269	18.234
	D	33.975	35.672	64.574	33.675
GENEL	M	41.883	65.795	82.872	60.833
	D	110.443	174.986	219.588	156.939
AET'İNİN PAYI	M	39.2	30.3	38.9	29.9
	D	30.8	20.4	29.4	21.5
<u>-57 (Nebati lif ve iplikler ile bunlardan dokuma)</u>					
AET	M	-	10	41	-
	D	-	1	27	-
GENEL	M	189	146	166	120
	D	957	367	227	266
AET'İNİN PAYI	M	-	6.8	24.7	-
	D	-	0.3	11.9	-
<u>-58 (Halı, kilim, örtü ve buk- leli halkalı dokuma)</u>					
AET	M	3.375	3.535	2.400	1.371
	D	197.014	92.611	95.285	29.333
GENEL	M	6.259	7.097	7.342	5.496
	D	250.176	188.501	209.108	68.071
AET'İNİN PAYI	M	53.9	49.8	32.7	24.9
	D	54.8	49.1	45.6	43.1

<u>Fasıl No.ve Madde Adı</u>		<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>	<u>1985</u> <u>(Ocak-Ağustos)</u>
<u>-59 (Vatka ve keçeler, sicim ve halatlar)</u>					
AET	M	12	30	7	24
	D	75	34	64	161
GENEL	M	2.648	6.825	6.477	3.706
	D	6.845	14.814	13.530	7.866
AET'İN PAYI	M	0.5	0.4	0.1	0.6
	D	1.1	0.2	0.5	2.0
<u>-60 (Orme eşya)</u>					
AET	M	1.708	4.317	7.242	8,579
	D	24.194	53.196	128.861	162,216
GENEL	M	2.132	5.563	9.939	10.783
	D	31.222	66.354	176.013	193.833
AET'İN PAYI	M	80.1	77.6	72.9	79.6
	D	77.5	80.2	73.2	83.7
<u>-61 (Mensucattan gayim eşya- sı ve teferruatı)</u>					
AET	M	9.454	15.222	23.252	15.061
	D	201.166	335.026	529.479	212.559
GENEL	M	11.892	17.473	29.948	21,401
	D	259.560	393.231	707.552	317.466
AET'İN PAYI	M	79.5	87.1	77.6	70.4
	D	77.5	85.2	74.8	66.9
<u>-62 (Mensucattan mamûl diğer hazır eşya)</u>					
AET	M	4.863	6.232	6.915	5.456
	D	37.178	53.779	59.388	53.030
GENEL	M	9.984	11.830	15.771	14.968
	D	74.056	83.266	102.666	83,449
AET'İN PAYI	M	48.7	52.7	43.8	36.5
	D	50.2	64.6	57.8	63.5

<u>sıl No.ve Madde Adı</u>		<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>	<u>1985</u> <u>(Ocak-Ağustos)</u>
<u>3 (Eskimiş giyim eşyası, paçavra, kirpinti)</u>					
AET	M	954	226	814	66
	D	698	161	667	37
GENEL	M	2.953	1.533	3.327	1.656
	D	1.945	97	2.359	1.068
AET'İNİN PAYI	M	32.3	14.7	24.5	3.9
	D	35.9	16.5	28.3	3.5
<u>STE TOPLAMI</u>					
AET	M	204.414	217.176	247.866	194.646
	D	716.429	927.955	1.299.178	729.673
GENEL	M	466.401	431.508	460.106	399.586
	D	1.436.101	1.599.287	2.169.370	1.418.964
AET'İNİN PAYI	M	43.8	50.3	53.9	48.7
	D	53.0	59.5	59.9	55.9

YNAK: Hazine ve Dışticaret Müsteşarlığının verileri

AET'İNİN GENELİ TEKSTİL KATEGORİLERİ
İTİBARIYLA ÜÇÜNCÜ ÜLKELER VE TÜRKİYE
KAYRAKLI İTHALATI /1/

<u>Madde Adı</u>	<u>Yıl</u>	<u>AET dışı ithalât</u>	<u>Türkiye'den ithalât</u>	<u>Türkiye'nin Payı (%)</u>
-Pamuk ipliği (KATEGORİ-1) (Ton olarak)	1981	188.607	83.269	44,1
	1982	206.178	76.006	36,9
	1983	232.418	83.129	35,8
	1984	260.273	97.189	37,3
-Diğer pamuklu mensucat (KATEGORİ-2) (Ton olarak)	1981	204.513	2.777	1,4
	1982	226.739	9.703	4,3
	1983	236.534	5.651	2,4
	1984	298.701	5.091	1,7
- Sentetik devamsız liflerden mensucat (KATEGORİ-3) (Ton olarak)	1981	58.466	188	0,3
	1982	64.568	-	-
	1983	62.551	190	0,3
	1984	65.445	116	0,2
-T-shirtler ve benzer- leri (KATEGORİ-4) (Adet olarak)	1981	212.812	10.902	5,1
	1982	207.130	18.916	9,1
	1983	200.594	17.807	8,9
	1984	199.717	25.017	12,5
-Kazaklar ve benzer- leri (KATEGORİ-5) (Adet olarak)	1981	170.836	372	0,2
	1982	151.564	2.301	1,5
	1983	161.630	6.791	4,2
	1984	157.443	10.598	6,7
-Şort ve pantolonlar (KATEGORİ-6) (Adet olarak)	1981	150.022	1.607	1,1
	1982	162.756	4.690	2,9
	1983	172.933	6.810	3,9
	1984	186.393	8.694	4,7
-Kadınlar, kız çocukları ve bebeler için bluz ve gömlekler (KATEGORİ-7) (Adet olarak)	1981	113.282	1.189	1,0
	1982	115.292	2.356	2,0
	1983	98.337	2.335	2,4
	1984	90.049	2.993	3,3

<u>Madde Adı</u>	<u>Yıl</u>	<u>AET dışı ithalât</u>	<u>Türkiye'den ithalât</u>	<u>Türkiye'nin Payı (%)</u>
-Erkekler ve erkek çocuklar için gömlekler (KATEGORİ-8) (Adet olarak)	1981 1982 1983 1984	173.076 182.641 180.252 196.275	2.258 4.107 5.173 10.885	1,3 2,2 2,9 5,5
- Havlular ve havlu nevi bukleli pamuk mensucat (KATEGORİ-9) (Ton olarak)	1981 1982 1983 1984	24.487 23.222 25.419 30.100	20 621 1.170 1.000	0,1 2,7 4,6 3,3
-Çoraplar (sentetik liflerden kadın çorap- harı hariç) (KATEGORİ-12) (Çift olarak)	1981 1982 1983 1984	244.020 288.493 289.224 288.681	75 - - 1.446	.. - - 0,5
Almanya	1981 1982 1983 1984	120.733 147.417 135.387 143.819	- - - 1.199	- - - 0,8
-Örme iç çamaşırların- dan külot, don, slip ve benzerleri (KATEGORİ-13) (Adet olarak)	1981 1982 1983 1984	222.830 244.174 259.954 269.140	1.237 1.955 8.098 4.260	0,6 0,8 3,1 1,6
Almanya	1981 1982 1983 1984	79.044 86.912 99.883 99.661	41 1.088 1.934 1.933	0,4 1,3 1,9 1,9
İngiltere	1981 1982 1983 1984	42.615 47.392 55.754 62.970	58 107 5.240 1.617	0,1 0,2 9,4 2,6
-Yatak çarşafı (KATEGORİ-20) (Ton olarak)	1981 1982 1983 1984	29.947 28.083 29.288 31.262	1.521 3.179 3.593 3.789	5,1 11,3 12,5 12,1

./..

<u>Madde Adı</u>	<u>Yıl</u>	<u>AET dışı ithalât</u>	<u>Türkiye'den ithalât</u>	<u>Türkiye'nin Payı (%)</u>
-Kadınlar,kız çocukları ve bebeler için elbiseler (roblar) (KATEGORİ-26) (Adet olarak)	1981	48.526	1.052	2,2
	1982	49.744	2.411	4,8
	1983	54.370	4.882	9,0
	1984	54.353	6.069	11,2
Fransa	1981	6.021	241	4,0
	1982	6.091	357	5,9
	1983	6.394	425	6,7
	1984	6.531	420	6,4
İngiltere	1981	10.631	21	0,2
	1982	8.533	9	0,1
	1983	7.778	82	1,0
	1984	8.772	303	3,5
-Kadınlar,kızlar ve bebeler için etekler (KATEGORİ-27) (Adet olarak)	1981	27.311	221	0,8
	1982	26.630	824	3,1
	1983	28.639	749	2,6
	1984	28.074	853	3,0
-Kadınlar,kız çocukları ve bebeler için kostümler (KATEGORİ-29)	1981	7.645	42	0,5
	1982	6.067	92	1,3
	1983	7.518	479	6,4
	1984	10.480	1.033	9,9
-Kadife,pelüş,bukleli ve halkalı mensucat (KATEGORİ-32) (Ton olarak)	1981	12.912	937	7,3
	1982	13.109	2.064	15,7
	1983	12.432	2.364	19,0
	1984	8.380	1.098	13,1
-Masa örtüleri,tuvalet ve mutfak bezleri (KATEGORİ-39) (Ton olarak)	1981	10.866	118	1,1
	1982	11.204	408	3,6
	1983	11.510	483	4,2
	1984	11.760	887	7,5
-Örme palto,pardesü, ceket,parka,anorak, kayak elbiseleri ve sair giyim eşyası (KATEGORİ-83) (Ton olarak)	1981	7.685	50	0,6
	1982	8.386	341	4,1
	1983	10.939	1.310	12,0
	1984	14.291	1.755	12,3

/1/ Topluluk verilerine göre.

NOT: Kategori-12, 13, 26 itibarıyla üye ülkeler bazında kısıtlama uygulanmadığı için, ilgili üye ülkelerin ithalâtı ayrıca belirtilmiştir

GENEL İHRACAT VE TEKSTİL İHRACATI

(Bin Dolar)

	<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>
Genel ihracat	5.745.978	5.727.837	7.133.609
AET'ye ihracat	1.755.447	2.010.155	2.731.692
Tekstil ihracatı (50-63)	1.436.101	1.599.287	2.169.370
AET'ye tekstil ihracatı (50-63)	761.429	927.955	1.299.178
Konfeksiyon ihracatı (60-63)	366.783	543.826	988.591
AET'ye konfeksiyon ihracatı (60-63)	263.236	442.161	718.396

KAYNAK: HDM EBİM

TOPLULUĞUN TÜM TEKSTİL SEKTÖRÜNDEKİ ÜÇÜNCÜ
ÜLKELER VE TÜRKİYE KAYNAKLI İTHALATI (TON)

<u>Fasıllar</u>	<u>1980</u>	<u>1981</u>	<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>
<u>50</u>					
-3. ülkeler	7.612	8.257	10.775	11.956	11.408
-Türkiye	-	-	-	59	54
<u>51</u>					
-3. ülkeler	184.368	151.059	150.048	154.528	160.207
-Türkiye	39	184	319	604	859
<u>52</u>					
-3. ülkeler	229	600	985	312	299
-Türkiye	-	-	-	-	-
<u>53</u>					
-3. ülkeler	489.299	491.577	434.406	447.428	526.902
-Türkiye	1.253	2.645	3.493	4.962	2.381
<u>54</u>					
-3. ülkeler	23.098	15.529	22.728	32.072	50.753
-Türkiye	-	-	-	-	-
<u>55</u>					
-3. ülkeler	1.377.268	1.164.889	1.318.182	1.411.334	1.476.559
-Türkiye	122.916	179.863	187.267	195.338	185.921
<u>56</u>					
-3. ülkeler	435.812	389.322	409.124	424.929	524.301
-Türkiye	3.069	14.160	15.034	19.447	30.612
<u>57</u>					
-3. ülkeler	299.208	252.025	249.700	270.166	271.523
-Türkiye	-	-	-	-	-
<u>58</u>					
-3. ülkeler	136.617	101.131	88.071	91.672	88.136
-Türkiye	1.141	1.981	3.503	3.908	2.757
<u>59</u>					
-3. ülkeler	145.773	132.560	139.457	149.027	157.961
-Türkiye	-	-	-	34	325

<u>Fasıllar</u>	<u>1980</u>	<u>1981</u>	<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>
<u>60</u>					
-3. ülkeler	223.388	202.910	198.352	208.594	218.688
-Türkiye	1.730	2.478	5.333	8.329	12.268
<u>61</u>					
-3. ülkeler	316.432	289.640	292.828	294.283	322.907
-Türkiye	2.708	3.510	7.505	11.150	16.329
<u>62</u>					
-3. ülkeler	217.242	209.422	214.893	194.430	222.279
-Türkiye	1.427	1.827	4.534	5.765	6.724
<u>63</u>					
-3. ülkeler	106.852	91.722	92.013	96.463	133.369
-Türkiye	-	-	265	-	-
<u>TOPLAM</u>					
-3. ülkeler	3.963.198	3.500.643	3.621.562	3.787.194	4.165.292
-Türkiye	134.283	206.648	227.253	249.596	258.230

KAYNAK: Topluluk Dışticaret İstatistikleri

TOPLULUĞUN TÜM TEKSTİL SEKTÖRÜNDEKİ ÜÇÜNCÜ
ÜLKELER VE TÜRKİYE KAYNAKLI İTHALATI (BİN ECU)

<u>Fasıllar</u>	<u>1980</u>	<u>1981</u>	<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>
<u>50</u>					
-3. ülkeler	152.729	172.951	259.858	294.203	342.171
-Türkiye	-	-	-	129	180
<u>51</u>					
-3. ülkeler	629.729	661.084	733.535	789.158	908.050
-Türkiye	202	735	1.029	2.461	2.608
<u>52</u>					
-3. ülkeler	2.064	8.722	17.316	3.988	4.483
-Türkiye	-	-	-	-	-
<u>53</u>					
-3. ülkeler	1.532.975	1.844.567	1.734.700	1.825.702	2.521.058
-Türkiye	8.672	18.677	20.218	31.531	27.840
<u>54</u>					
-3. ülkeler	37.655	33.952	40.017	50.285	85.293
-Türkiye	-	-	-	-	-
<u>55</u>					
-3. ülkeler	2.716.863	2.609.807	2.975.682	3.544.783	4.479.782
-Türkiye	199.833	322.069	342.709	427.023	500.061
<u>56</u>					
-3. ülkeler	987.210	994.773	1.170.685	1.222.471	1.528.176
-Türkiye	5.357	20.715	29.246	37.212	64.765
<u>57</u>					
-3. ülkeler	177.678	152.924	160.922	185.298	242.188
-Türkiye	-	-	-	-	-
<u>58</u>					
-3. ülkeler	1.297.544	1.213.324	1.155.377	1.217.037	1.223.035
-Türkiye	40.943	53.157	76.754	78.968	64.050
<u>59</u>					
-3. ülkeler	402.222	482.378	505.396	541.642	627.565
-Türkiye	-	-	-	413	828

<u>Fasıllar</u>	<u>1980</u>	<u>1981</u>	<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>
<u>60</u>					
-3. ülkeler	2.651.522	2.896.736	3.006.100	3.259.071	3.728.907
-Türkiye	18.142	27.924	61.240	118.285	208.188
<u>61</u>					
-3. ülkeler	4.253.242	4.630.654	5.087.217	5.193.520	6.315.177
-Türkiye	31.513	44.014	97.488	150.384	241.239
<u>62</u>					
-3. ülkeler	699.072	752.132	777.216	800.984	930.229
-Türkiye	8.628	10.988	26.815	35.520	41.689
<u>63</u>					
-3. ülkeler	47.179	44.908	45.707	47.724	68.554
-Türkiye	-	-	-	-	-
<u>TOPLAM</u>					
-3. ülkeler	15.587.680	16.498.912	17.669.728	18.975.866	23.004.668
-Türkiye	313.290	498.279	655.714	881.936	1.151.448

	<u>1980</u>	<u>1981</u>	<u>1982</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>
NOT: 1 ECU	1,391 ₺	1,116 ₺	0,981 ₺	0,890 ₺	0,820 ₺

KAYNAK: Topluluk Dışticaret İstatistikleri